

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 9

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

10. MÁJA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Snímka: Teodor Križka

O spolunažívaní Maďarov so Slovákmi aj s ostatnými slovanskými národmi bolo vydaných v rôznych historických obdobiach aj v súčasnosti dostatok faktografických aj vedeckých knižných publikácií. Rovnako o správaní sa maďarských politických a vládnych reprezentácií voči Slovákom a Slovensku v prvej polovici 20. storočia. Známe je zneužívanie štátnych mocenských štruktúr politickými reprezentantmi maďarského národa počas, ako aj po zániku Uhorska v mene „Veľkého Maďarska“, napr... Černová 1907, Maďarská republika rád 1919, Viedenská arbitráž 1938, Malá vojna 1939. Po týchto krvavých udalostiach v nariadených historických obdobiach ostala tragická kapitola ľudských dejín. Priami aktéri protislovenských agresíí útočiacich na našu národnú slobodu v najrozmanitejších podobách majú už za sebou aj svoj posledný súd. Potomkom tých, ktorí plodili etnické násilie, plynúci čas ponúkol príležitosť s pokorou skloniť hlavu. Potomkom obetí uložil povinnosť nezabudnúť. Sú aj takí, ktorí odmietajú výzvu nového storočia volajúceho po sebareflexii vlastných dejín v záujme porozumenia a spolupráce medzi národmi, medzi národnosťami a národmi v novej Európe. Stávajú nové horizonty neporozumenia. K takýmto prejavom rozpínavosti Maďarov patrí aj nová idea „zjednotenia Maďarov žijúcich v karpatskej kotline“ prostredníctvom územných autonómií v okolitých štátoch, v ktorých žijú Maďari, Slovensko nevynímajúc.

Tiene minulosti v Maďarskej republike a zo

Údery pod pás

Strany maďarskej koalície (SMK) v Slovenskej republike odvodzujú menšinové práva, akým je aj údajné právo maďarskej národnostnej menšiny, žijúcej na Slovensku, na územnú autonómiu, od už neexistujúceho medzinárodnoprávného poriadku jednostranne ochraňujúceho národnostné menšiny, ktorý platil v medzivojnovom období minulého storočia, v časoch prvej Spoločnosti

ALEXANDER ŠTEVÍK

národov, predchodkyne Organizácie spojených národov (OSN). V slovenskom politickom prostredí zástupcovia SMK obchádzajú fakt, že bola to práve neznášanlivosť národnostných menšín v medzivojnovom období, ktorá spôsobila, že novovzniknutá OSN zrušila dovtedy platný, na medzinárodnej úrovni preferovaný systém jednostrannej ochrany práv menšín a nahradila ho univerzálnou koncepciou medzinárodnej ochrany ľudských práv. Dotknutí predstavitelia SMK prehliadajú skutočnosť, žiaľ, spolu s nimi aj rozhodujúce politické subjekty v štáte, že následné medzinárodnoprávne dokumenty v tejto oblasti prijaté na pôde OSN, na ktoré nadviazala Rada Európy, zaručujú všetkým etnikám rovnocennú ochranu pred porušovaním ľudských práv, vráta-

ne ochrany užívania a podpory kultúry väčšiny národa žijúceho vo vlastnom štáte v prostredí celoštátnej menšiny na obecnej úrovni. Teda aj Slovákom v obciach na slovenskom juhu. Poburujúcich príkladov zo života Slovákov, ktorí sa stretávajú s diskrimináciou a neznášanlivosťou zo strany občanov Slovenskej republiky maďarskej národnosti na etnickom princípe, je v obciach na slovenskom juhu dosť. Jeden z nich z okresu Galanta opísal aj František Vrábel v Slovenských národných novinách č. 8/2006 – politici a „politici“ pôsobiaci v štátnej správe a v miestnej samospráve mlčia, akoby bolo všetko v poriadku. Dokedy? Medzinárodné normy, k plneniu ktorých sa zaviazala SR a na ktoré nadväzuje právny poriadok štátu pritom dôrazne odmietajú rozpínanosť národnostnej menšiny, vynucovanie si fiktívneho práva, lebo podnecujú nepokoje a sú prejavom etnickej neznášanlivosti.

Požiadavka na vytvorenie územnej autonómie z dielne Budapešti a SMK ako aj nevraživé správanie sa občanov, hlásiacich sa k spomínanej národnosti, voči Slovákom na území Slovenskej republiky, sú tvrdým úderom pod pás politiky štátnych orgánov po 1. januári 1993 uplatňovanej voči maďarskej národnostnej menšine na Slovensku.

(Pokračovanie na 2. strane)

*Koľkých už dávno povolal
Ten, čo má čas, a predsa súri, zavše
tvár času skryjúc za ovál
mesiaca, či za to hlbšie, krajšie
v nás, za náhly sen proroka...*

*Do veršov utrieš ako do podušky
slzu, je ako studňa hlboká,
a čakáš
na ďalší deň skúšky.*

*Čakáš, až temné krídla otrú sa
o ďalšiu tvár.*

Básnici

TEODOR KRIŽKA

*No smrť, to je iba záder
na Božom prste.*

*Pane, ešte Rúfusa
mi nechaj,
daj, nech ešte Sandtner*

*napiše o vtáčikoch,
pomôž Veiglovi
do schodov chvály,
svah je prudký.*

*Nech ešte stokrát nežne oslovi
Motulko svoje nezábudky.*

*Kasardu pozdrav modrou útechou
zemplínskych nebies,
aj keď dážď je, slota.
Očisť nás slabých, chorých od hriechov
v kúpeli žalmov
monsiñora Tótha.*

*Požehnaj krásu, nech nás poraní
hranami básne,
nech nám neskonale
mariánsky ctiteľ
(básnik Turčány)
vyprosí ďalšie verše v Blumentáli.*

*Topoľ, zelený hranostaj,
k oblohe dvíha chvost. Ach, nemý
Pane, neoberaj ma jednostaj
o bratov v trpkom osamení.*

*Nemám viac,
len to podivné
pribuzenstvo slov,
radosti i bólu,
čo tajomne šlo popri mne*

*obopnúť vesmír,
aby držal spolu.*

www.kultura-fb.sk

(Dokončenie z 1. strany)

Sú úderom pod pás orgánom Európskej únie, jej snahám politicky stabilizovať európsky priestor v záujme konkurencieschopnosti Európy voči ostatnému svetu.

Je na zodpovedných občanoch Slovenskej republiky, aby predstaviteľom verejnej správy na všetkých úrovniach ako aj politickým stranám dávali na vedomie, že pohodlnú „pštrosiu“ politiku, ktorú uplatňujú k jazykovo zmiešanému územiu štátu, už nebudeme tolerovať. Veď ku tomuto územiu našej vlasti patrí všetko pod zemou, na zemi aj nad zemou, vrátane archeologických nálezov vzťahujúcich sa na naše národné dejiny, vrátane slovenskej kultúry životaschopných ľudí, ktorí potrebujú a požadujú v národnostnej otázke oporu orgánov štátu. Pripomínajme kompetentným, že povinnosťou politických subjektov v štáte je aj cez prírodné bohatstvo slovenského juhu zabezpečovať prosperitu slovenskej ekonomiky a neprenehávať toto územie na zabezpečovanie „prosperity maďarského hospodárstva v karpatskej

Údery pod pás

kotline“, ako sa dozvedáme z maďarských médií.

Bezkonceptná politika štátnych orgánov, uplatňovaná k jazykovo zmiešanému územiu SR, navyše v čase dovolávania sa kolektívnych práv pre maďarskú národnostnú menšinu aj prostredníctvom údajných nárokov na územnú autonómiu, naznačuje možnú politickú destabilizáciu Slovenska. Tým aj možnú politickú destabilizáciu strednej Európy.

Našich spoluobčanov, ktorí sa hrnú cez politické strany a hnutia do slovenskej politiky, aby po voľbách pôsobili vo verejných funkciách v štáte, z ktorých sa ovplyvňuje aj osud slovenského juhu, grécky mysliteľ Epiktetos oslovil týmito slovami:

„Preukázate najväčšiu službu štátu a národu, keď pozdvihnete nie strechy svojich domov, ale duše občanov, lebo je lepšie, keď veľké duše prebývajú v ma-

lých domoch, než keď nízke duše číhajú v príbytkoch veľkých.“

Ako to môže dopadnúť so strechami domov politikov a dušami Slovákov na jazykovo zmiešanom území vlastného štátu, Epiktetos ani nesníval.

Téma dotýkajúca sa jazykovo zmiešaného územia našej vlasti nie je lacné, účelové „hranie maďarskou kartou pred voľbami“, ako sa snažia zahmlievať predstavitelia SMK. Zo strany Matice slovenskej je to sústavné poukazovanie na 14 rokov neriešený kardinálny politický problém v podmienkach samostatnej Slovenskej republiky. Matica slovenská si praje civilizované spolunažívanie medzi občanmi štátu bez ohľadu na ich národnú či národnostnú príslušnosť.

ALEXANDER ŠTEVÍK
tajomník MS a riaditeľ
Strediska národnostných vzťahov

List predsedovi KSS

Vážený pán Ševc,
v rozhovore, ktorý uverejnil mesačník Extra plus vo februári t. r. ste vyjadrili niekoľko rozporných tvrdení. Dovoľte, aby som vás opravil a doplnil. Povedali ste: „Socializmus nezlyhal. Zlyhali jeho aktéri, zlyhali riadiace štruktúry, sovietsky model sa vyčerpal.“

Pán inžinier, takto hovoríte dnes. Ale v rokoch pred prevratom 1989 ste vy funkcionári KSS fanaticky tvrdili, že socializmus rozvíjate jediným správnym

zločinom. Vo veľkom rozsahu. Milióny nevinných ľudských obetí. Priznali ich najvyšší predstavitelia komunistickej strany. Dr. Gustáv Husák kvalifikoval zločiny socializmu v Československu takto: „Neboli to omyly. Boli to úmyselné justičné vraždy.“ Podobne sa vyjadril Dr. Z. Mlynář, tajomník ÚV KSČ a mnohí ďalší. Aj v Sovietskom zväze podobne hodnotil zločiny socializmu A. Jakovlev, člen politbyra a tajomník ÚV KSSZ. Rovnaký názor mal A. Ruckoj, bývalý viceprezident Ruskej federácie

kracia v histórii v podstate vždy slúžila veľkokapitálu, nie chudobným.“ Opakujete starú marxisticko-leninskú dogmatickú poučku. Nepravdivú! Ako je všeobecne známe, sociálnodemokratické strany spolu s kresťanskými pokrokovými stranami a odborovými organizáciami dokázali uskutočniť mnoho dobra pre zlepšenie vzdelania a kultúry občanov vo všetkých štátoch Európy a aj v iných častiach sveta.

Svoj protirečivý postoj ste vyostrili poslednou vetou v rozhovore, keď ste zásadne určili: „Medzi nami a sociálnou demokraciou je ten rozdiel, že my nemáme záujem vylepšovať kapitalizmus, my ho chceme zlikvidovať. Tým sa netajíme.“

Pán inžinier, s trpkým úsmevom vám blahoželám k vašim siláckym slovám. Len škoda, že ste zatajili spôsob, akým chcete uskutočniť likvidáciu kapitalistického mocnárstva. Násilím to už nepôjde. Mohutný Sovietsky zväz už nepritlačí. Rok 1948 sa už nezopakuje. Vy si skutočne želáte návrat diktatúry jednej strany? Teror a násilie? Celkom inak sa píše vo volebnom programe KSS r. 2002 na str. 4: „Ciele KSS v politickom systéme: vytvoriť slobodnú, občiansku, pluralitnú spoločnosť, založenú na parlamentnej demokracii.“ Isto ste sa aj vy podieľali na tvorbe tohto textu. Ten nabáda vylepšovať súčasnú kapitalistickú demokraciu. O to sa usilujú kresťanské pokrokové aj sociálnodemokratické strany a odborové organizácie. Už desaťročia. A úspešne. V tomto smere treba neustále pracovať, aby sa odstraňovala hmotná a duchovná bieda občanov. Aby štátne systémy boli spravodlivejšie a ľudskejšie. Tu treba zdôrazniť, že nie je možné trvalo vyriešiť ohromný, ľudský ťažký problém nespravodlivosti a vykorisťovania, vrátane vojny bez zreteľa – rešpektovania Boha. On je Tvorca ľudstva a vesmíru. Absolútne dokonalá bytosť. Stvoril nás s láskou, aby sme žili bratsky spravodlivo. Máme ho prosieť ako láskavého Otca (Otče náš...). Ježiš Kristus dôrazne odsúdil vykorisťovanie, nespravodlivosť, krivdy a útlak. Jeho utrpenie a smrť na kríži je ako večitý protest proti bezprávniu. Svojím životom a učením ukázal všetkým ľuďom cestu pre správny pozemský život a cestu do večného života. Ježiš Kristus položil základy pre všestranný duchovný a hmotný rozvoj ľudstva. Vínú majú tí, ktorí o jeho učenie nedbajú alebo ho zneužívajú. Rovnosť, sloboda, bratstvo, to sú Božie dary. Pôda aj pre modernú demokraciu. Teda budovať spoločnosť bez Boha, bez Ježiša Krista alebo proti nemu je šílené protirečenie. Liberalizmus, nacizmus, komunizmus je toho tragickým ovocím.

Prosím, usilujte sa o zásadnú opravu myslenia a činov.

JULIUS HOMOLA

Kresba: Andrej Mišanek

smerom. Tých, ktorí sa odvážili mať trochu iný názor, ste nemilosrdne trestali.

Pravda je taká, že zlyhal socializmus a zlyhali aj funkcionári. Ako je nám všetkým známe, uskutočňovanie revolučného marxisticko-leninského učenia vytvorilo v druhej polovici 20. storočia dva nepriateľské tábory – tábor socialistickej a tábor kapitalistických štátov. Stupňujúce sa súperenie oboch blokov priviedlo celú ľudskú spoločnosť na prah svetovej vojny. Jadrovej. Hrozil zánik života na Zemi. Zakladatelia marxizmu-leninizmu nemohli predvídať túto obldnú situáciu. Preto tak naivne smelo nabádali k svetovej revolúcii. Preto tak primitívne a fanaticky tvrdili oni a ich pokračovatelia, že marxisticko-leninské učenie je najvedeckejšie, najprezieravejšie a víťazne vyrieši všetky problémy ľudstva. Teda zlyhali aj funkcionári KSS, pretože tvrdošijne a fanaticky presadzovali tento program. Program, ktorý vliekol ľudstvo k zničujúcej katastrofe.

V rozhovore ste konštatovali: „Viem, že pred r. 1989 sa robili chyby.“ Pán inžinier, ďakujem za priznanie. Dovoľte, aby som presnejšie pomenoval tragickú, bolestnú skutočnosť. Robili sa

a mnohí ďalší. Už predtým N. S. Chruščov, prvý tajomník ÚV KSSZ a predseda Rady ministrov ZSSR, verejne odhalil zločiny socializmu v Sovietskom zväze. Veľký počet zločinov uvádza Čierna kniha komunizmu. Zločiny, teror, represálie (kolektív autorov, Paríž 1999). Kniha slovenských autorov Zločiny komunizmu na Slovensku r. 1948-1989, I. a II. diel, obsahuje mnoho faktických údajov z tejto oblasti. Pravdaže, texty knihy nemohli vyčísliť všetky spôsoby a následky uvedených zločinov, ich dopad na politiku, ekonomiku, psychiku a mravný úpadok občanov. K tejto téme nechcem opakovať to, čo som napísal v januári t. r. Dr. Karolovi Ondriašovi, poslancovi KSS v NR SR.

V rozhovore ste ďalej zdôraznili, že členovia komunistickej strany nie ste dogmatici, že ste sa poučili. A tvrdíte: „Ani jedna politická strana sa nepoučila natoľko ako práve KSS.“ Pán inžinier, dovoľte, aby som vám pripomenul, že zmena konania si vyžaduje najprv zmenu myslenia. Žiaľ, vaše postoje o tom nesvedčia. O zločinoch komunizmu hovoríte ako o chybách... A sociálnu demokraciu odsudzujete vetou: „Sociálna demo-

Na všetky strany cesty

Na všetky strany cesty.

No iba jedna svoja. Najsvojsia.

Sprievod sa nepremestí pomedzi živé nákončia. Sám tadiaľ môžeš kráčať — odvahou dokonale tiesnený.

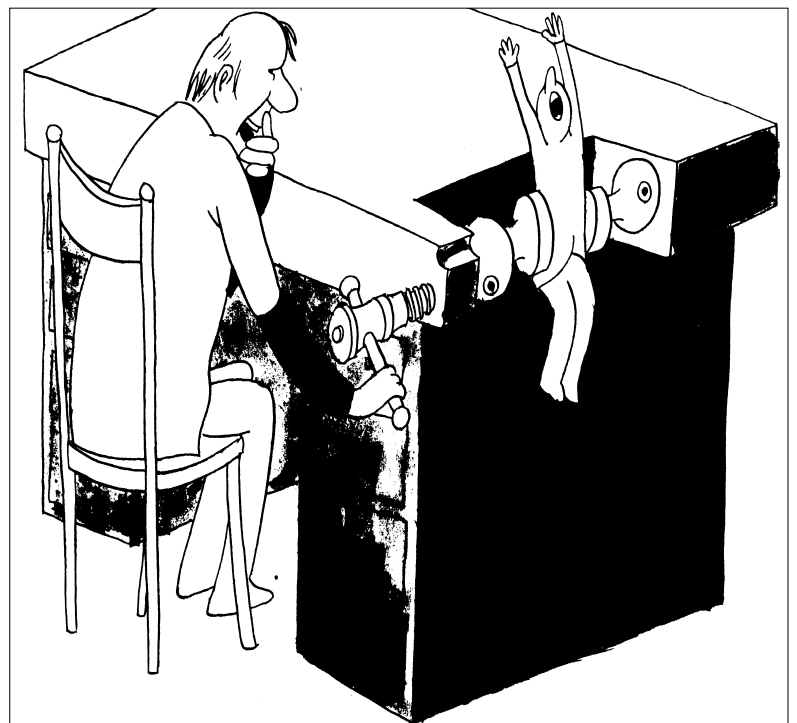
Zájde ťa štebot vtácat pokorných jari-jesení.

Ponesieš pozdrav vnukom.

Tak ako si ho dostal od dedov.

Prívrat je zavše úkon, ktorý sa končí spovedou. Krok by si mal mať istý a srdce, čo i skleslé, na štíte.

Kto kríž svoj ukoristí, pôjde s ním v jemnom zákryte.

Kresba: Andrej Mišanek

Vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky sa bude o dôveru občanov uchádzať 21 politických strán a hnutí. Pozornosť pútajú predovšetkým politické subjekty, ktoré majú svoje zastúpenie v parlamente, alebo sa v prieskumoch verejnej mienky dlhodobo pohybujú nad hranicou zvoliteľnosti. Tieto strany sa môže podieľať na zostavení budúcej vlády, ktorá určí politické, ekonomické a sociálne smerovanie krajiny v najbližších štyroch rokoch. Namiesto je preto hodnotiaci pohľad na súčasné postavenie relevantných strán a hnutí v politickom spektre ako aj vyhlídky ich prípadnej povolebnej spolupráce.

Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana

SDKÚ – DS sa už druhé volebné obdobie podieľa na vládnutí, čo sa prejavuje na poklese preferencií tejto strany. Jej popularita je poznačená uskutočňovanými reformami, za ktoré nesie priamu zodpovednosť. Strana je pilierom vládneho kabinetu, predseda SDKÚ – DS Mikuláš Dzurinda je zároveň predsedom vlády a v súčasnosti disponuje najväčším počtom ministrov. Určuje hospodársku a sociálnu politiku štátu. Prvé miesta na kandidátnej listine SDKÚ – DS patria najmä ministrom a štátnym tajomníkom, čo z nej robí silného názorového a programového aktéra volebnej súťaže. Strana, v ktorej má popri M. Dzurindovi rozhodujúce slovo úradujúci minister financií Ivan Mikloš vstúpila do volebnej kampane s posolstvom, ktoré sa zameriava na obhajobu reforiem. Zdôvodňuje nielen ich nevyhnutnosť, ale aj ambíciu pokračovať v začatých reformách. Považuje ich za predpoklad rastu životnej úrovne, aj keď veľká časť občanov zostáva skôr názor, že spôsobujú jej prepad. Motív reforiem si nateraz neosvojili ostatné vládne strany. Napokon, po odchode KDH z vlády sa môže premiér Dzurinda oprieť len o SMK, ktoré sa spolieha na svoju tradičnú regionálnu agendu. Táto skutočnosť stavia SDKÚ – DS do situácie, že je nositeľom jasných programových ideí, s ktorými môže efektívne oslovovať pravicovo zameraných voličov, na druhej strane jej možno pripísať podstatnú mieru zodpovednosti za to, čo sa vláde nepodarilo uskutočniť. Uvedená skutočnosť môže prispieť k jej vylúčeniu z rokovanií o zostavení budúcej vlády. Napriek naštreným vzťahom s KDH politickí analytici ako jednu z povolebných kombinácií uvádzajú spojenectvo SDKÚ – DS, KDH, SMK a Slobodného fóra. Táto kombinácia by bola pravdepodobná vtedy, ak by sa SF dostalo do parlamentu, súčet poslaneckých mandátov spomínaných strán by presiahol 75 poslaneckých kresiel a SF by pristúpilo na spoluprácu s SDKÚ – DS, pričom M. Dzurinda by nemohol byť členom vlády. Aspoň také je verejne prezentované stanovisko slobodných. Ďalšia kombinácia, ktorá by zaručovala hodnotenej strane účasť vo vládnom kabinete pozostáva s prvých troch strán, pričom slobodných by nahradila ĽS – HZDS. Takejto konfigurácii však bránia výhrady KDH k osobe predsedu ľudovej strany, prípadne celému politickému subjektu, ktoré prechádzajú do vzájomných animozít a minimalizujú pravdepodobnosť budúcej spolupráce medzi KDH a ľudovou stranou. Možno uvažovať aj o ďalších kombináciách, no sú pomerne abstraktné. Napríklad spojenectvo SDKÚ – DS, Smer – SD a ĽS – HZDS. Šance strany Mikuláša Dzurindu na účasť v budúcej vláde sú pomerne nejasné. SDKÚ – DS reálne hrozí, že po ôsmych rokoch nebude mať zastúpenie vo vláde a to napriek volebnému výsledku, ktorý býva pri tejto strane väčší ako medzivolebné preferencie. Stratégiu volebnej kampane, najmä jej záverečnú časť, má SDKÚ – DS tradične veľmi dobre zvládnutú.

Smer – Sociálna demokracia

Strana Smer – SD sa ako opozičný politický subjekt stavia do polohy razantného kritika vládnej koalície, pred-

všetkým SDKÚ – DS a má ambíciu vystupovať ako ľavicová alternatíva voči neoliberálnemu kurzu Dzurindovho kabinetu. Preferencie tejto strany sú spojené s popularitou jej predsedu – Róberta Fica. Po integrácii s viacerými menšími ľavicovými stranami púta pozornosť voličov aj z hľadiska svojho sociálno-demokratického zamerania. Veľká skupina priaznivcov strany patrí medzi tých, ktorí sú nespokojní so súčasnou vládou a hrozí pri nej riziko neúčasti na parlamentných voľbách. Na kandidátnej listine Smeru sú predovšetkým poslanci NR SR, ale aj ďalší funkcionári strany. Možno medzi nimi identifikovať nominatov na funkcie ministrov, prípadne štátnych tajomníkov, ak sa bude Smer-SD podieľať na zostavení vlády. Politika strany Róbert Fica je výrazne determinovaná

MARIÁN KLENKO

Politické strany pred parlamentnými voľbami

náladami v spoločnosti, pričom sa Smer-SD snaží reagovať na všetky závažné témy a pôsobiť kriticky voči vláde. Táto strana sa dostáva do situácie, že vyvoláva neprimerané očakávania verejnosti, ktoré sa po voľbách nemusia naplniť, čo sa zaiste odzrkadlí aj na poklese jej preferencií. Spomínané riziko je pre Smer-SD zrejme menej významné ako ambícia zostavovať vládu. Budúca koalícia môže byť zložená zo strán Smer-SD, KDH a SMK. Kresťanskí demokrati si na takúto situáciu vytvorili predpoklady svojím odchodom z vlády. Problematická je účasť SMK, či už s ohľadom na národnú agendu Smer-u, alebo záujem SMK byť v prvom rade súčasťou pravicovej koalície. SMK tak môže nahradiť Slobodné fórum, ak sa dostane do parlamentu. Ďalšou kombináciou je spojenectvo strán Smer-SD, ĽS – HZDS a SF. Takúto alternatívu pripustil aj predseda ľudovej strany Vladimír Mečiar. Smer – SD sa však pred voľbami odmieta vyjadrovať o tom, s kým by chcel ísť do vlády. Opatrné je i Slobodné fórum. V každom prípade Smer-SD by v spolupráci s ĽS – HZDS mohol efektívnejšie realizovať svoju politickú agendu ako v prípade spojenectva s kresťanskými demokratmi a slobodnými, hoci sa ukazuje, že KDH netrvá na reformách tak, ako SDKÚ – DS, čo súvisí aj s jeho nedostatočne prepracovanou ekonomickou stratégiou. Preferencie Smeru-SD sa dlhodobo pohybujú nad hranicou tridsiatich percent. Napriek tomu, že sa všeobecne očakáva nižší volebný zisk Smer-u, s veľkou pravdepodobnosťou vyhrá voľby a pokúsi sa zostaviť vládu. Z tohto hľadiska bude zaujímavé sledovať, do akej miery sa poučí z príbehu SDE, ktorá doplatila na spojenectvo so stranami na pravo od stredu.

Ľudová strana – Hnutie

za demokratické Slovensko

Ľudová strana – HZDS realizuje konštruktívnu opozičnú politiku a správa sa ako pragmatický politický subjekt. Podobne ako Smer – SD kritizuje Dzurindov kabinet, pri jednotlivých hlasovaniach nepodporila tzv. vládne reformy, no svoje kritické stanoviská neperzonalizuje, ani nemajú podobu dramatických politických gest a vyhlásení. Údernosť hodnotenej strany je oslabená odchodom skupiny poslancov z parlamentného klubu v prebiehajúcom volebnom období, čo zamestnávalo funkcionárov ĽS – HZDS viac ako medzistraničné súboje. Vecný charakter jej politiky však determinujú hlavne predchá-

dzajúce skúsenosti tejto strany, ktorá opakovane zvíťazila do voľbách, no dvakrát sa jej nepodarilo zostaviť vládu. Umiernený politický štýl a orientácia strany na vlastné programové priority tak robí z ĽS – HZDS potencionálneho partnera pravicových strán, ale aj Smer-u, s ktorým ju spája sociálny pilier a spoločné hodnotové preferencie voličov oboch politických zoskupení. Vyhlídky ĽS – HZDS na účasť v budúcej vláde sú podstatne väčšie ako v roku 1998 alebo 2002, keď predstavovala téma nespokupráce s ĽS – HZDS a Vladimírom Mečiarom jeden z podstatných aspektov volebnej súťaže. Na zostavenie vlády za účasti ĽS – HZDS bude mať vplyv reálny volebný výsledok jednotlivých politických subjektov a počet mandátov, ktorými budú disponovať v NR SR. Otázna

senosti s Kresťanskodemokratickým hnutím v regionálnych voľbách, kde sa zachovalo ako mocensky založená strana ukazujú, že nemá problém spolupracovať okrem pravicových strán ani so stranou Smer-SD.

Strana maďarskej koalície si nemôže byť účasťou v budúcej vláde taká istá ako s volebným výsledkom, ktorý sa predpokladá na úrovni deviatich percent. Skryté vnútorné spory a nespokojnosť občanov maďarskej národnosti sa môžu prejavovať tým, že sa neúčastnia na voľbách vo zvyčajnom počte, no tieto straty bude kompenzovať predpokladaná nízka účasť občanov na voľbách. SMK sa v minulom období postavila za svojich ministrov aj v situáciách, keď iné strany pristúpili na ich stiahnutie z funkcií. Kandidátka listina SMK nepriniesla

žu v období pred voľbičským hlasovaním údajne vytiahnuť také informácie, ktoré by slobodných dokázali zdiskreditovať, pričom strana Z. Martinákovej by na ne už nedokázala efektívne reagovať. Zrušilo sa totiž štyridsaťosem hodinové moratórium v období tesne pred voľbami. Ak sa tak nestane, úradujúci premiér si tým ponechá otvorený priestor pre prípadnú spoluprácu so Slobodným fórom.

Komunisti a národnári

Medzi politické subjekty, o ktorých sa možno s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou vyjadriť, že nebudú tvoriť budúcu vládu patrí Komunistická strana Slovenska, ale i Slovenská národná strana. V prípade KSS je príčinou jej programové zameranie, ktoré obsahuje viacero nereálnych prvkov. Ide o stranu nostalgie, ktorá získava voľičské hlasy už len svojim názvom a odvolávaním sa na obdobie spred Novembra '89. Preferencie KSS sa pohybujú nad hranicou piatich percent, ale táto strana si napriek tomu nemôže byť istá, že sa opätovne dostane do parlamentu. Prispieť k tomu môže aj priklonenie sa časti jej voličom k Smer-u. Vylúčia tak riziko prepadnutia svojich hlasov. KSS sa nateraz môže podieľať na vládnutí len nepriamo, napríklad, podporovaním menšinovej vlády, alebo môže byť súčasťou vlády len na krátke obdobie do konania prípadných predčasných volieb.

Pre Slovenskú národnú stranu bude úspechom už návrat do Národnej rady SR. Napriek tomu, že líder strany Ján Slota vyjadruje presvedčenie o účasti SNS v budúcej vláde, národnári nemajú najlepšie vyhlídky na účasť v novej vláde. Pravicové strany o SNS ako budúcom partnerovi prakticky neuvažujú a v prípade Smer-u komplikuje spoluprácu postoj Socialistickej internacionály, v ktorej sú sociálni demokrati začlenení. Koalícia s ĽS – HZDS by nedisponovala potrebným počtom poslaneckých mandátov. Túto spoluprácu navyše komplikujú pomerne chladné vzťahy medzi oboma stranami, ktoré sú vyvolané neadekvátnou rétorikou Jána Slotu na adresu ľudovej strany a jej predsedu. Pre SNS platí rovnaké konštatovanie ako v prípade KSS. Na vládnutí sa môže podieľať nepriamo alebo len na krátke obdobie. V slovenskej politike však žiadne riešenie nemožno vopred s istotou vylúčiť. Ako vo všeobecnosti konštatujú politickí komentátori a pozorovatelia, o zostavení budúcej vládnej koalície rozhodnú politické kalkulácie a parlamentná matematika. Nová vláda nebude ideologicky vyhranená a svoje zastúpenie v nej bude mať ľavica i pravica. Rovnako je pravdepodobné, že bude zostavená zo strán, ktoré sú dnes vo vláde i v opozícii.

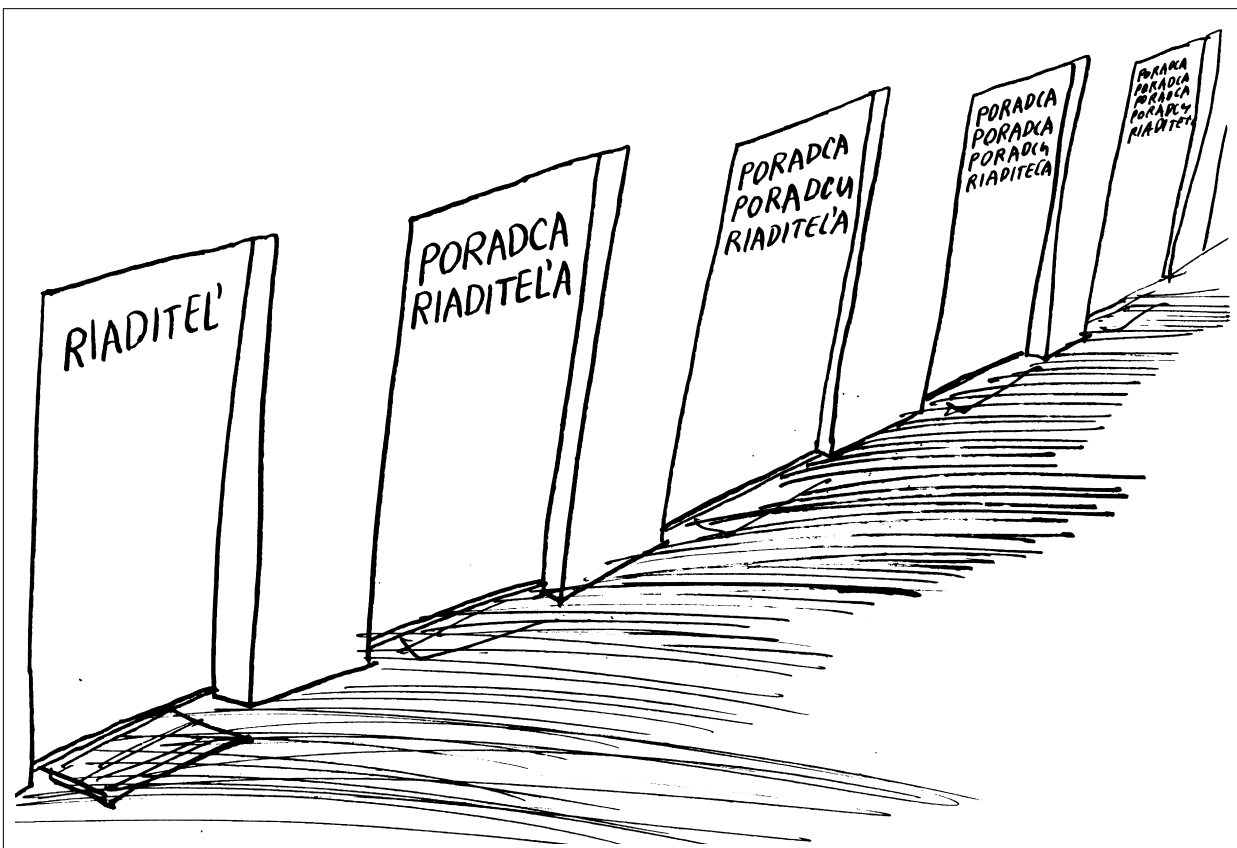
je tiež občianska podpora Slobodného fóra, ktoré sa môže v prípade prekročenia päťpercentnej hranice, potrebnej na vstup do parlamentu, stať akýmsi jazýčkom na váhach. Ak by sa SF nepodarilo dostať do parlamentu, spomínanú úlohu by jednoznačne prevzala ĽS – HZDS.

Kresťanskí demokrati, slobodní a SMK

KDH, Slobodné fórum ani Strana maďarskej koalície nebudú zostavovať vládu, no môžu byť jej súčasťou. Kresťankodemokratické hnutie má stabilnú občiansku podporu, pričom jeho preferencie sa pohybujú okolo ôsmich percent. Svojou politikou neoslovuje väčší počet nových voličov, ale zároveň si udržiava svoj tradičný elektorát. Vyšší volebný výsledok KDH je spojený len s nižšou účasťou oprávnených voličov, keďže stabilní podporovatelia kresťanských demokratov k volebným urnám určite pristúpia. So zostavením kandidátnej listiny budú spokojní, keďže sa na nej objavili všetci významní predstavitelia strany. Po odchode z vlády, ktorú však nepriamo podporuje odmietaním hlasovať za odvolanie jej členov, kladie väčší dôraz na sociálnu problematiku. Jej iniciatíva pôsobí pomerne neúprimne. KDH bolo zastúpené v oboch reštrikčných vládach Mikuláša Dzurindu. Skú-

žiadne prekvapenia. Silná politická motívacia predstaviteľov SMK je umocnená účasťou vo vláde, no vystáva otázka, ako by sa na vnútrostraničnom živote prejavilo dlhodobejšie zotrvanie tejto strany v opozícii. Účasť SMK v budúcej vláde nie je postavená na jej aktivite, ale na prizvaní strany do koalície niektorou z konfigurácií politických strán.

Slobodné fórum vzniklo po odchode Z. Martinákovej a I. Šimka z SDKÚ. Znamenalo aj drobné otrasy, ktorý sa však neodzrkadlili negatívnym spôsobom na preferenciách strany. Z. Martináková sa v porovnaní s I. Šimkom ukazovala ako lepší marketingový produkt. Napriek tomu, slobodní si nemôžu byť istí výsledkom, ktorý by strane zaručoval vstup do parlamentu. SF okrem Z. Martinákovej nemá výraznejších predstaviteľov, ktorých by široká verejnosť dokázala identifikovať so spomínaným politickým subjektom. V prípade, že sa jej podarí získať potrebných päť percent a vstúpi do parlamentu, môže v slovenskej politike výrazne „zamiešať karty“. Volebný výsledok SF ohrozuje Aliancia nového občana, ktorá má síce menšie šance na vstup do parlamentu, ale získané percentá vo voľbách môžu chýbať slobodným na vstup do Národnej rady. Volebný úspech SF do určitej miery záleží aj na postoji M. Dzurindu k tejto strane. Spriaznené provládné médiá mó-

Kresba: Andrej Mišanek

7. mája 1967 sa prvýkrát konal Svetový deň spoločenských komunikačných prostriedkov (masmédiálnej komunikácie). Tohto roku sa 28. mája uskutoční jubilejný 40. Svetový deň. Pri tejto príležitosti pápež Benedikt XVI. oslovuje všetkých tých, ktorí pracujú v mediálnej oblasti a nesú za ňu zodpovednosť. Posolstvo pápeža k Svetovému dňu sa tradične zverejňuje na sviatok Františka Saleského, patróna novinárov (24. januára).

V posolstve Benedikt XVI. v prvom rade zdôrazňuje kladný a užitočný význam médií. Vidí ich ako prostriedky, ktoré uľahčujú komunikáciu, spoločnosť a spoluprácu. Médiá by nemali byť úzkostlivo videné len ako negatívum. Médiá môžu konštruktívnym spôsobom prispieť k šíreniu všetkého, čo je dobré a pravdivé, a tým sú dôležitou službou pre spoločnosť. Pozitívny pohľad na médiá v posolstve dopĺňa aj náležitá výzva k ostražitosti, nakoľko médiá sa môžu stať i prostriedkom nedanej manipulácie. V rámci používania médií preto Benedikt XVI. zdôrazňuje aj rešpektovanie dôležitosti ľudskej osoby a potrebu mať na zreteli spoločné dobro.

1. Som šťastný, že následne po 40. výročí ukončenia Druhého vatikánskeho koncilu môžem pripomenúť jeho Dekrét o spoločenských komunikačných prostriedkoch *Inter mirifica*, ktorý osobitne zoberal na vedomie možnosť vplyvu, ktoré majú médiá na ľudskú spoločnosť. Potreba zúžitkovať túto moc v prospech celého ľudstva ma podnietila k tomu, aby som pri príležitosti môjho posolstva k 40. Svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov predložil krátku úvahu o médiách ako o sieti, ktorá uľahčuje komunikáciu, spoločenstvo a spoluprácu. Svätý Pavol v liste Efezanom veľmi pútavo opisuje naše ľudské povolanie, ktoré spočíva v tom, aby „sme mali účasť na Božej prirodzenosti“ (*Dei Verbum*, 2): „skrže Krista máme v jednom Duchu prístup k Otcovi. A tak už nie sme cudzinci a priselci, ale spoluobčania svätých a členovia Božej rodiny, tým, že sme sa stali svätým chrámom a príbytkom pre Boha“ (2, 18-22). Tento vznešený obraz života spoločenstva zahŕňa všetky aspekty nášho kresťanského života. Výzvanie byť verní sebazdeleniu Boha v Kristovi je výzvou k tomu, aby sme v nás uznali jeho dynamickú silu, ktorá sa chce následne rozšíriť aj na iných, a to tak, aby sa jeho láska mohla naozaj stať súčasťou normou sveta (porov. *Homília k Svetovému dňu mládeže*, Kolín, 21. august 2005).

Bezprostrednosť komunikácie ešte neznamená spoluprácu a spoločenstvo

2. V určitom slova zmysle technologické napredovanie v oblasti médií dobylo čas a priestor tým, že umožnilo okamžitú a priamu komunikáciu medzi

Médiá: sieť komunikácie, spoločenstva a spolupráce

Posolstvo k 40. Svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov

ľuďmi, a to aj vtedy, keď ich delia hoci aj veľké vzdialenosti. Tento vývoj vytvára obrovský potenciál k službe spoločného dobra a „k ochrane a podpore spoločného dedičstva“ (*Rýchly rozvoj*, 10). Avšak ako všetci dobre vieme, náš svet je ešte ďaleko od toho, aby bol dokonalý. Každý deň nám

bom vysvetľovať situácie, ktoré zaujmajú verejnosť a vyvážené objasňovať rozličné uhly pohľadov – to sú postoje, ktoré je treba vždy podporovať. Nevyhnutnosť podporovať a pripisovať hodnotu manželstvu a rodinnému životu je veľmi dôležitá, lebo sa to týka základov každej kultúry a spoločnosti (porov. *Apostolicam actuositatem*, 11). Médiá a priemysel voľného času môžu v spolupráci s rodičmi pomôcť uskutočňovať toto ťažké, ale ako odmeňujúce!, povolanie, ktoré spočíva vo výchove detí, keď sa im predkladajú vzory, ktoré budujú ľudský život a lásku (porov. *Inter mirifica*, 11). Ako je znechucujúce a zničujúce pre nás všetkých, keď sa uskutočňuje opak! Nezarmucujú sa naše srdcia obzvlášť vtedy, keď je naša mládež vystavená zneuctujúcim alebo falošným prejavom lásky, ktorá zosmiešňuje dôstojnosť, ktorú dal Boh každej ľudskej osobe a ktorá podkopáva záujmy rodiny?

Formovanie, spoluúčasť na médiách a dialóg ako služba občianskej spoločnosti

4. Aby som podnietil tak konštruktívnu prítomnosť ako aj kladné ponímanie médií v spoločnosti, želim si zopakovať dôležitosť troch kritérií, ktoré vytýčil môj ctihodný predchodca Ján Pavol II., ktoré sú nevyhnutné pre ich službu spoločenskému dobru: for-

movanie, spoluúčasť a dialóg (porov. *Rýchly rozvoj*, 11).

Formovanie k zodpovednému a kritickému používaniu médií umožňuje osobám, aby ich používali inteligentne a náležitým spôsobom. Hlboký dosah nových slovných prejavov a obrázkov na ducha, ktoré tak ľahko prinášajú do spoločnosti zvlášť elektronické médiá, by sa nemali príliš podceňovať. Súčasné médiá utvárajú kultúru ľudí, preto by to mali byť práve oni samotné, ktoré majú preklenúť každé pokušenie manipulovať, a to predovšetkým mladých. Naopak, majú sledovať cieľ, ktorým je formovanie a služenie. Takýmto spôsobom budú viac chrániť ako rozleptávať štruktúru občianskej spoločnosti, hodnú ľudskej osoby.

Mať spoluúčasť na médiách vplyva z ich povahy ako dobra, ktoré je určené všetkým. Spoločenská komunikácia si ako verejná služba vyžaduje ducha spolupráce a spoluzodpovednosti, ktorá si je vedomá starostlivosti referovať náležitým spôsobom o používaní verejných zdrojov a o naplňovaní verejných úloh (porov. *Etika v spoločenských komunikačných prostriedkoch*, 20), zahŕňajúc dodržiavanie riadiacich kritérií a iných noriem a štruktúr vytvorené na dosiahnutie tohto cieľa.

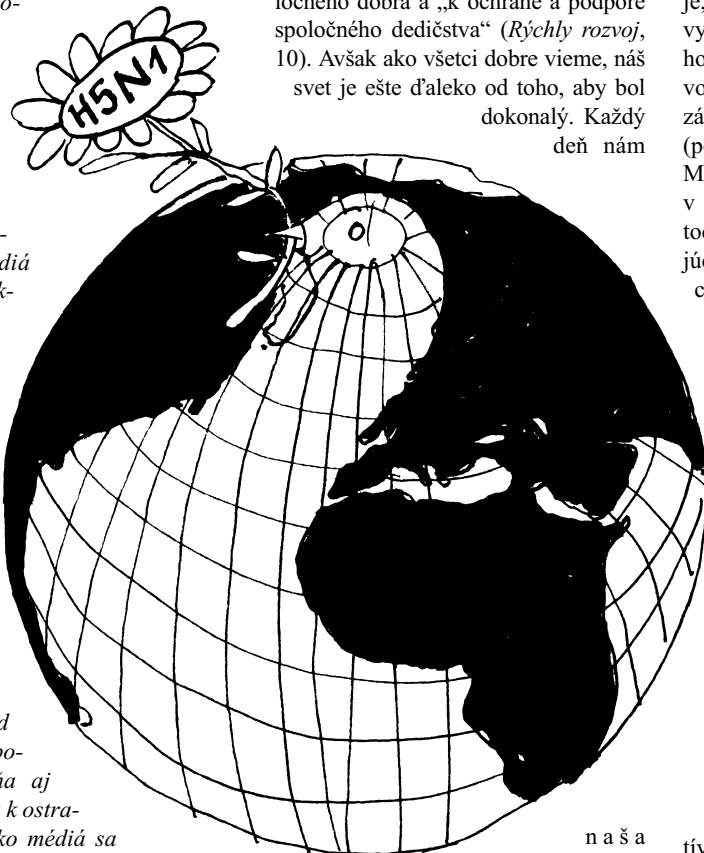
A nakoniec, povýšenie dialógu, uskutočňované výmenou vzdelávacích spôsobov, prejavmi solidarity

a zavádzaním pokoja, je pre médiá krásnou príležitosťou, ktorú je im treba uznať a ktorej sa majú aj chopiť. Takto sa stanú vplyvným a cenným zdrojom umožňujúcim vytvoriť civilizáciu lásky, po ktorej všetci ľudia túžia.

Som si istý, že zodpovedne naplnené úsilie, ktoré má za cieľ povýšiť tieto tri kritériá, pomôže médiám sa zdravo rozvinúť ako sieť komunikácie, spoločenstva a spolupráce, pomôže ľuďom, ženám a deťom, aby si viac uvedomovali dôstojnosť ľudskej osoby, aby sa stávali viac zodpovednejšími a otvorenejšími pre druhých, predovšetkým pre tých, ktorí to najviac potrebujú, a pre tých, ktorí sú najslabšími členmi spoločnosti (*Redemptoris hominis*, 15; *Etika v spoločenských komunikačných prostriedkoch*, 4). Na záver sa vrátim k povzbudzujúcim slovám svätého Pavla: Kristus je náš pokoj. V ňom sme jedno (porov. Ef 2, 14). Spoločne zbúrajme múr rozdelenia a nepriateľstva a vybudujme spoločenstvo lásky podľa zámeru Stvoriteľa, ktorý nám zjavil prostredníctvom svojho Syna.

(Preklad z francúzskeho znenia „Les médias: réseaux de communication, de communion et de coopération“, in *La Documentation catholique*, N° 6, 2006, medzititulky a úvod:

TOMÁŠ PRUŽINEC
Kresba: Andrej Mišanek

n a s a skúsenosť pripomína, že bezprostrednosť komunikácie ešte nevyhnutne nemusí byť v spoločnosti synonymom spolupráce a spoločenstva. Formovať svedomie jednotlivcov a pomáhať im vytvárať si ich reflexiu nie je nikdy neutrálnou úlohou. Skutočná komunikácia si žiada, aby sa tí, ktorí pracujú v médiách, nenechali rozdrviť pod tlakom toľkých informácií a aby sa neuspokojili s čiastkovými alebo dočasnými pravdami. Naopak, je nevyhnutné hľadať a odovzdávať to, čo je konečným zmyslom a základom ľudského bytia, osobnej a spoločenskej existencie (porov. *Fides et ratio*, 5). Takto môžu médiá konštruktívnym spôsobom prispieť k šíreniu všetkého, čo je dobré a pravdivé.

Zodpovednosť za spoločné dobro má prevyšovať hľadanie zisku

3. Volanie po zodpovednosti adresované dnešným médiám – volanie byť obrancami pravdy a podnecovateľmi pokoja, ktoré z toho plynú – zahŕňa viacero výziev. Keď instrumentálna rôznosť spoločenskej komunikácie uľahčuje výmenu informácií, myšlienok a vzájomné porozumenie medzi spoločenstvami, vtedy sú médiá uvedené do pokušenia dvojzmyselnosti. Pod pokrývkou „veľkého okružného stola“ otvoreného dialógu, majú médiá tendenciu vytvoriť určitý spôsob monokultúry, ktorá umenšuje tvorivého ducha, obmedzuje dôvtip komplexného myslenia a podceňuje jedinečnosť kultúrnych zvyklostí a osobitosť náboženských presvedčení. Takéto pokrivenia sa uskutočňujú vtedy, keď sa mediálny priemysel premieňa na orgán samočinného povýšenia motivovaného jedine hľadaním zisku, a to až do bodu straty zmyslu zodpovednosti vzhľadom na spoločné dobro.

Pokusenie manipulácie

S presnosťou podávať správy o udalostiach, vyčerpávajúcim spôso-

Listy z kalendára

KURT GÖDEL
(28.4.1906 - 14.1.1978)

Vo vedeckej oblasti dosiahol najslávnejšie matematické výsledky 20. storočia. Jeho vety, o neúplnosti formálnej teórie a nemožnosti dokázať bezospornosť formálnej teórie v rámci jej formalizmu, spôsobili zásadné zmeny nielen v logike a vo filozofii matematiky. Gödel dokázal, že každý logický systém obsahujúci formalizovanú rekurzívnu aritmetiku je buď sporný alebo obsahuje nejakú nerozhodnuteľnú formulu. Dokázal, že axióma výberu je nezávislá od ostatných axióm teórie množín (1935-1940). Vyriešil Einsteinove rovnice gravitačného poľa (1949), publikoval tri odborné práce o problémoch relativistickej kozmológie.

Gödel ukázal, že neexistuje všeobecná efektívna metóda s konečným počtom operácií, aby sme mohli všetky formule považovať za do-

kázané. Matematicky presne môže byť dokázané, že v každom konzistentnom formálnom systéme, ktorý obsahuje určitú časť konečnej teórie čísiel, existujú nerozhodnuteľné aritmetické vety a konzistencia žiadneho takéhoto systému nemôže byť dokázaná v tomto systéme. Ak aj nenachádzame spor, to neznamená, že spor neexistuje. Gödel ukázal, že nie je možná úplná formalizácia nášho poznávania založená na dedukcii zo systému prijatých axióm. Ľudský duch bude asi vždy v reálnej skutočnosti nachádzať svojimi myšlienkovými predstavami také zložité štruktúry, že na ich usporiadanie nebudú úplne stačiť žiadne ním konštruované konečné matematicko-logické formuly alebo filozoficko-metodologické sústavy. Ukázalo sa, že bohatstvo matematických teórií nemožno úplne odhaliť axiomaticky. Systém logických formlí exaktnej matematickej teórie môže vystihnúť iba časť skutočného sveta, ktorý spoznáваме ľudskou inteligenciou. Nerozhodnuteľnosť niektorých tvrdení nie je absolútna, ale je viazaná na príslušný systém axióm s danou logikou. Aj keď budeme naďalej skúmať základy matematiky, konštruovať nové systémy axióm i nové dokazové metódy, ani formalizácia ani axiomatizácia nám však „kameň mudrcov“ neprinesú. Stále sa vytvárajúca neistota zostane neodstrániteľnou súčasťou aj v matematike.

Z myšlienok:

Nie je možné dokázať bezospornosť formálneho systému dokazovými prostriedkami, ktoré sú v skúmanom systéme formalizované.

Matematika nevyrastá z jazyka, ale jazyk je možný len vďaka matematike.

Som presvedčený, že matematické pojmy tvoria svoju vlastnú objektívnu realitu, ktorú nemôžeme ani stvoriť ani zmeniť, len vnímať a popisovať.

Matematika popisuje mimozmyslovú skutočnosť, ktorá existuje nezávisle na aktoch aj na dispozičných ľudských mysle a je iba vnímaná ľudskou myslou a to vnímaná pravdepodobne veľmi neúplne.

Ak existuje vôbec niečo ako tvorenie v matematike, potom to, čo akákoľvek veta robí, je, že práve obmedzuje slobodu tvorenia. Avšak to, čo obmedzuje, musí evidentne existovať nezávisle na tvorení.

Hlavnou funkciou matematiky (ako každého pojmového myslenia) je dostať pod kontrolu obrovskú rozmanitosť jednotlivostí sveta.

(dmj)

Po špičkách

Až po srdce som skamenela.
Doznieva. Viem, že zmiera mi,
no nechýba mu pritom veľa.
Len pier sa dotknúť perami.

Do srdca bije, do kameňa,
deň prísny ako gotika.
Cestu si dlátom predznamenal.
Potom sa presne dotýkal

komory srdca. Prišla zima,
začala chlad nám do slov hnať.
Z podstavca domov vzal si si ma,
nech v teple prečkám slnovrat.

Do srdca bije, kamenného,
deň, sochár v dávnom úsloví.
Po špičkách prejdem vedľa neho
a zamknem kľúčom husľovým.

Dar

Neprichádzam k vám s múdrosťou.
Čo jedným múdrosť –
iným zdá sa prosté.
Balíček básní. Balík slov
vám podám. Prosím, na srdci ho noste.

Jar

Deň vonia horou,
jedľovou kôrou,
živickou
zlatou
a vlhkým
blatom
zoranej pôdy,
čo čaká
plody.

Jar vonia dažďom
a ohňom náš dom,
plameňom
pece,
arómou
sviece,
škoricou sladkou,
otcom
a matkou...

Do vlasov

Do vlasov si tichú pieseň vpletiem.
S jarným dažďom stečie do polí.
Tóny spŕchnu ako nite z vretien.
Ty si mi to, Pane, dovolil.

Do vlasov si vpletiem pieseň tichú.
S riečnou riavou vytečie mi z úst.
Prebrodím sa na breh bez ostychu,
čistým hlasom čisto budem húst'.

S pokorou

V prítmi babkinej povaly
zuneli osie hniezda.
Tam sme sa svetu schovali,
tam, trochu bližšie k hviezdám.

Voňalo žito medené,
široko rozhrabané,
byť zasa v detskom Edene,
začierať malé dlane

do teplej vrstvy pšenice,
z nej vlhká sladkosť sála.
Odmeriam plné merice.
Navždy sa cítim malá.

Víta ma večer

Keď súmrak všetky hviezdy pozhasínal,
rozprávka tíško sadla k pradeniu.
Tak ako otec strateného syna,
víta ma večer – dcéru stratenú...

V tvojej moci

Jazerom zlatým plávaj,
uprostred nájdeš ostrov,

ZDENKA LACIKOVÁ

Do vlasov si vpletiem tichú pieseň

plamenný ako láva
so žiarou slnka ostrou,

na ňom je zlatá hora,
v nej zlatý jeleň býva,
ty zabi toho tvora,
v ňom bude kačka divá,

chvieť sa ti v rukách bude
a hľadiet' žalosťivo,
jak na poslednom súde
prosíkať o svoj život

a táto zlatá kačka
má zlaté vajce v hrudi,
vo vajci tohto vtáčka
zas ďalší život prúdi –

v ňom jedno srdce ťuká,
ja mám dnes taký pocit,
keď mať ho budeš v rukách,
aj mňa mať budeš v moci.

Flauta mája

(Pre Jána Smreka)

Viem, básne Smreka
sú jarná rieka,
pokojne plynú
v oblakoch dymu,
vždy za oblohou,
v korunách hlohov,

chodníkom každým,
v jase, i v daždi,
v tóninách lesných,
v akordoch piesní,
vo vetvách stromov
hrajú ich vôňou,
s husľovým kľúčom,
slniečným lúčom,
v čečinách hustých,
v uliciach pustých,
k potokom dravým,
k jahňatám hravým,
ku bielym mrakom,
k letiacim vtákom,
k šumeniu vrbín,
ku ružiam hrdým,

k aróme bylín,
ku vlasom víly,
ku husiam z krdla,
ku zlatu hrdla,
k hlaholu zvonov,

k zvoneniu tónov,
stojíme bosí
v jazere rosy,
čítame znova
poeta slová,
znie haja haja,
hrá flauta mája.

Tvár Duchonky

Do mokrých orníc pamäti
zaborím prsty.
Nesvieti slnko, nesvieti,
veď dážd' zem krstí.

Zvieracie teplo maštali.
A vodné oko.
Hodinky asi zastali,
či išli krokom

v spievankách mladých starých mám.
Som dievča malé.
Spomienky odísť nenechám.
Sú so mnou. Stále.

Zatvorím bránku na dvore.
Ty sa tým netráp.
Topole stoja v pozore,
z priehrštia vetra

zdivené vtáky letia k nám
do ticha, k prítmiu
a ja už tuším, že mi tam
korene vytnú.

Snivé libretá

Keby farbu zeme malo more,
zišla by som z brehu v nádeji,
v pooraných hrudách na obzore
pozrieť, čo nám dnes deň nadelil,

len tak hľadať, čo nám nové zišlo.
Niečo prosté. Žiaden hlavolam.
Prezrad', Pane, prezrad' svoje číslo.
Do neba ti večer zavolám.

Rozbehnem sa k tebe cestou úzkou,
čo sa hadí, vlní ako niť.
Poskladáš mi šťastie z malých kúskov.
Ja sa budem snažiť nerozbiť.

Uprostred vln tápam nad hlbinou.
Tiež som vlna, čo ju tam a sem
ženie vietor. Možno vlastnou vinou.
Teší ma len na obzore zem.

*

Keby malo more príchut' vína,
klakla by som na breh v prílive,
naplnila krčah. Teplá hlina
objala by brehy búrlivé.

Ja by som tú vodu domov niesla,
vlastne révu, víno voňavé.
V mäkkých dlaniach teraz zvieram veslá.
Hľadám voľné mólo v prístave.

*

Len sa napi, slnko, z môjho džbánu.
Premeň sladké víno na pieseň.
Ja na východ žiaru rozjasanú
miesto teba ráno zanesiem,

zafarbím ňou vlny dočervena.
Nalejem ti znova za pohár.
Hladina je rubín, skrvavená.
Môžeš si v jej chlade umyť tvár,

nech sa voda leskne твоjím zlatom.
Nech sa blysne v básni plachý rým.
Čo si, Pane, stvoril, stálo za to.
Tú krásu si nazval svitaním.

Pozrel si sa na ňu, bola dobrá,
dobrá tvoja túžba odveká.
Do prachu si začrel, zem si zobral
a z tej zeme stvoril človeka,

no to bolo dávno. Svet sa mení.
Nová scéna, nové obrysy.
Nezostal už kameň na kameni.
Nič tu nie je, ako kedysi.

*

Keby hralo more hudbou neba,
vyšla by som na dúhový most.
Ty by si sa, Pane, o mňa nebál.
Splnila by som si povinnosť,

pozrela sa na svet trochu z výšky.
Krdel' vtákov domov prilietá.
Roztvárajú krídla a do knižky
dikujú mi snivé libretá.

„Dávni predkovia verili, že človekovi, keď sa narodí, vychodí na nebi hviezda, a keď umiera, tak mu zhasína...”

(Ludovit Štúr)

Mytológia ako súbor najstarších do-
ložených náboženských predstáv pribli-
žuje vnímanie sveta dávnych kultúrnych
spoločenstiev, ich názory na bytie a
vzťahové relácie medzi človekom a ne-
beskými bytosťami. Je prvou ucelenej-
šou nábožensko-filozofickou koncepci-
ou ľudstva, ktorá je našim súčasníkom
známa. Medzi najznámejšie rané nábo-
ženské predstavy patrí, pravdaže, egypt-
ská, grécka a rímska mytológia, ako aj
božstvá predkolumbovskej Ameriky,
germánske a keltské mýty. Len mytoló-
gia starých Slovanov zostávala dlho ne-
známou a zahmlenou. Nemali snád' starí
Slovania usporiadaný panteón bohov a s
ním spojené náboženské predstavy?

Na základe archeologického bádania
dnes už vieme, že predkresťanský život
Slovanov bol spojený s bohatou kultu-
rovou tradíciou a ucelenými náboženskými
teóriami. Šírili sa však prevažne ústnym
podaním a písomné správy takéhoto typu
sa nezachovali, prípadne sú len kusé. Aj
preto je kultúra starých Slovanov z pred-
kresťanskej doby doteraz málo známa.
Jednou z nezanedbateľných príčin, prečo
Slovania postrádajú ucelenú koncepciu
svojej mytológie, je aj samotný proces
etnogenézy slovanských kmeňov, ktorý
bol dovŕšený približne v 6. storočí n. l.
Slovania ako celok teda vstupovali do
európskych dejín v období, keď bola kul-
túrna Európa kresťanská a pre barbarské
národy, medzi ktoré Slovania patrili, ne-
mala pochopenie. Ďalším problémom,
súvisiacim s ťažkosťami v bádani, je roz-
drobenosť Slovanov a s tým spojené od-

MARCELA BEDNÁROVÁ

Náboženstvo starých Slovanov

ho náboženstva našich predkov, ktoré
nám pomôžu pochopiť pôvodný zmysel
mnohých zvykov a obyčajov, pretrváva-
júcich po mnoho rokov od včasného stre-
doveku až po dnešok.

Stvorenie sveta

V duchovnej kultúre starých Slova-
nov sa stretávame s dualizmom dobra a
zla, ktoré pôsobí už pri vzniku sveta.
Boh chcel stvoriť zem a poveril touto
úlohou satana. Na vytvorenie pevnej ze-
me sa musel ponoriť na dno oceánu a vy-
loviť z neho zárodok zeme vo forme hli-
ny alebo piesku. Mohol to dokázať vďaka
svojej tiaži, keďže anjeli boli na túto
úlohu príliš ľahkí. Hlinu mal požehnať
najsôr v mene Boha a potom vo svojom
mene, ale vyloviť ju sa mu podarilo až
pri treťom ponorení, pretože spočiatku
požehnával v opačnom poradí ako mu
bolo prikázané. Opäť sa pokúsil oklamať
Boha tým, že si ukryl do úst kus hliny,
aby mohol sám tvoriť, len čo to odpozor-
uje od Boha. Keď Boh začal tvoriť zem,
hlina sa postupne zväčšovala. Narastala
aj v ústach satana a ten ju

chovných bytostí, ktoré nežijú životom
podobným človeku ako olympskí vlád-
covia, ale sú akoby nehybné, statické.
Najvyšší, neosobný boh prichádza do
styku s človekom len prostredníctvom
viditeľných prejavov, z ktorých najpo-
svätnejším v rôznych formách bol oheň.

Medzi hlavné božstvá, známe všet-
kým Slovanom, patrili Svarog, Svaro-
žič, Veles a Perún. Niektorých bohov
časom nahradili iní, prípadne sa posu-
nuli na vyššiu či nižšiu priečku rebrí-
ka panteónu.

V staršom období bol najvýznam-
nejším bohom Svarog, ktorého neskôr
v kulte nahradil jeho syn Svarožič. Sva-
rog bol bohom slnka, zosobením nebes-
kej žiary, svetla a tepla, bohom ohňa, ne-
beským kováčom. V súvislosti s ohňom
a kovom býva považovaný za obdobu
gréckeho Hefaista. Svarog bol pôvod-
com všetkých vecí, najvyšším Stvorite-
ľom, v analógii s kresťanstvom to bol
„Boh - Otec“. V partnerskom vzťahu
ustanovil Svarog monogamiu za jedinú

prípustnú formu spoluzitia a narušiteľ
tohto princípu mal byť uvrhnutý do oh-
nivej pece. Nad dodržiavaním tohto zá-
kona a mravnej čistoty bdel jeho syn -
Svarožič.

Svarožič, nazývaný aj Dažbog, bol teda
synom Najvyššieho - boha svetla a ohňa.
Bol darcom všetkého dobra, na vzniku
zla nemal nijaký podiel. Bol stotožňova-
ný so Slnkom a uctievaný najmä pri sl-
novrate a rovnodennosti. V porovnaní so
svojim otcom Svarogom, bohom nebes-
kého ohňa a svetla, pôsobil Svarožič ako
sprostredkovateľ, darca (odtiaľ Dažbog)
tohto ohňa, tepla a svetla ľudstvu. Zo
zvierat mu bol zasvätený kôň, pomocou
ktorého kňazi veštili budúcnosť. V Slove
o pluku Igorovom sa knieža Vladimír
a Rusi nazývajú „vnukmi Dažboga“, čo
možno pripísať všeobecnému zvyku po-
hanov odvodzovať svoj pôvod od bož-
ských bytostí.

Perún, patrón kováčov a remeselní-
kov, bol bohom ohňa, hromu a blesku.
Drevená modla zobrazovala Perúna so
striebornou hlavou a zlatý-
mi fúzmi. Najuctievanej-
ším viditeľným znamením
Perúna bol blesk a jeho ty-
pickým atribútom bolo kla-
divo alebo sekera. Rusi,
u ktorých bol kult Perúna
dlho rozšírený, zhotovovali
miniatúrne sekierky, ktoré
slúžili ako amulety. Z rus-
kých zápisov je známy ob-
raz blesku v podobe ohni-
vej sekery letiacej po oblo-
he. O veľkej úcte k Perúno-
vi sa zachovalo svedectvo
Z Povesti vremennych let,
podľa ktorého bol Perún
spolu s Velesom božským
ručiteľom zmlúv s Byzan-
ciou v 10. storočí, pri kto-
rých ruská strana prisahala.
Perúnov kult bol medzi
Slovanmi neobyčajne roší-
rený, čo v rôznych slovan-
ských krajinách vyjadrujú
aj zemepisné názvy, pripo-
minajúce meno tohto po-
hanského boha, tešiacemu
sa všeobecnej úcte – Perun-
ja Ves v Slovinsku, Peruna
Dubrava v Chorvátsku, ho-
ra Perun v Dalmácii, Perin
Planina v Bulharsku, Pioru-
nów v Poľsku a mnohé ďal-
šie. V dnešnej dobe sa spo-
mienka na tohto boha za-
chovala v slovenčine vo
výrazovom spojení „do pa-
roma, nech to parom vez-
me,“ podobne v Bielorusku
„kab cjabé perun tresnuv“.
V analógii s mytológiou
iných národov, býva Perún
stotožňovaný s gréckym
Diom, rímskym Jupiterom,
germánskym Thorom, kelt-
ským Taranisom alebo s in-
dickými Indrom. Z dní mu
bol, podobne ako Jupitero-
vi alebo Thorovi, zasvätený
štvrtok - polabský názov
štvrtku znie perudan (pe-
rendan). Okrem významné-
ho postavenia boha ohňa sa
Perúnovi pripisovala aj pô-
sobnosť vo svetovom po-
riadku a zákonoch. Zo

Rekonštrukcia sochy Svantovíta

zvierat mu bol zasvätený a obetovaný
býk a zo stromov mu patril dub, ktorý
často slúžil ako hranica medzi rôznymi
oblasťami. V poľských oblastiach býva-
la tradícia udržiavať na počesť Perúna vo
dne v noci oheň z dubového dreva. Ten-
to zvyk je známy aj z Novgorodu, kde
horel večný oheň z dubového dreva pred
Perúnovou modlou.

Popri Perúnovi - vládcovi nebies,
bol boh Veles vládcom zeme. Veles, príp.
Volos bol strážcom stáda dobytky, hos-
podárstva a vlastníctva a ochrancom spo-
ločenského poriadku. Pastieri, vyhánajú-
ci na pašu, odriekavali k Velesovi mo-
dlitby, v ktorých ho žiadali o ochranu stá-
da. Jeho symbolom boli väčšinou býčie
rohy. Býva považovaný aj za vládcu
podsvetia a patróna čarodejníkov. Podobu
Velesa si Slovania predstavovali ako
zvieracie pohyby - najčastejšie vlka a
medveďa alebo vodného jaštera. Žreci,
odetí v medvedích a vlčích kožiach, vy-
konávali na počesť boha Velesa rituály,
ktoré mali zabezpečiť plodnosť.

Okrem týchto bohov sa zachovali
svedectvá aj o viacerých bohoch lokálne-
ho charakteru.

V ruskom okruhu to boli napríklad
Stribog - boh vetra a správca dobra;
Chors - pravdepodobne mesačné bož-
stvo; Simargl - dvojité božstvo, blíženci,
zrejme ochranci dobytky a hospodárstva
a patróni roľníkov; Kupala a Kostrama -
deti bohyne noci Kupalnice. Známa
a veľmi obľúbenou postavou vo východ-
doslovanskej oblasti bola Mokoš alebo
Mokuša - bohyňa plodnosti, ochrankyňa
polí a oviec, matka zeme a úrody. Bola
jej zasvätených dvanásť piatkov v roku.
V mytológii vystupovala spolu s vilami a
pripisoval sa jej vplyv na osud človeka.

V polabsko - pobaltskom okruhu bol
rozšírený kult boha Svantovíta, boha
vojny a hospodárstva. Svantovitovo orá-
kulum na ostrove Rujana sa tešilo veľkej
úcte a bolo známe aj mimo slovanského
územia. Drevená modla nadľudskej veľ-
kosti mala štyri hlavy, z ktorých dve hľa-
deli dopredu a dve dozadu, vlasy a dlhé
fúzy. Ľavú ruku mala opretú v bok a v
pravej ruke držala kovový roh, ktorý za
účelom vešty naplnili kňazi vínom ale-
bo medovinou. Typickými znakmi Svan-
tovíta bola uzda, sedlo, veľký meč v
striebrnej pošve a pestrá bojová zástava.
Zasvätený mu bol biely kôň, použí-
vaný na veštecké účely, na ktorom mo-
hol jazdiť iba kňaz. Podľa legendy na
ňom v noci sám boh tajne vyrážal do bo-
ja a vracal sa až ráno spotený a zapráše-
ný. Veštbý a vďaka zdaniam, ktoré žre-
ci pri soche Svantovíta konali, boli jednými
z najdôležitejších a podľa ich výsledku
sa robili zásoby potravín na nasledujúce

Kraslice z 10. storočia

lišnosti v duchovnom náhľade na svet,
kultových obyčajoch a viere. Slovania
sídili na obrovskej rozlohe, stretávali sa
s rôznorodými kultúrnymi vplyvmi
a prechádzali rozdielnym procesom soci-
álnej diferenciácie.

Najviac správ a informácií o kon-
krétnom duchovnom živote Slovanov
sa nám zachovalo zo zápisov cudzích
pozorovateľov, historikov a cestopis-
cov, ako boli byzantski historici Proko-
pios z Cezarey, Jordanes, Konštantín
Porfýrogenetos, prípadne arabskí ces-
tovatelia, ale najmä zo zachovaných
ruských svedectiev Povest' vremennych
let, Slovo o pluku Igorovom a Slová,
poučenia a kázania.

Slovanské archeologické bádanie ešte
v počiatočnej fáze svojho vývinu
v druhej polovici 19. storočia prinieslo
cenné informácie o kultúrnom a duchov-
nom živote našich predkov. K tejto téme
napísal Viliam Paulíny - Tóth Slovenské
bájoslovie (1876) a desaťrocie predtým
boli v časopise Sokol z roku 1863 publi-
kované články Ctiboha Zocha Nábožen-
stvo pohanských Slovanov a Petra Kell-
nera - Hostinského Starožitné pamiatky
Slovánov. Jeden z najväčších sloven-
ských vedcov novovekých dejín, Pavol
Jozef Šafárik, sa tejto tematike venoval
najmä v Rozpravách z oboru vied slovanských (1865).

Priblížme si teda aspoň niektoré
predstavy duchovného myslenia a staré-

musel vyplúvať. Takto
vznikli holé skaly, pustati-
ny, hory a bažiny, na roz-
diel od rovín a úrodných
polí, ktoré stvoril Boh.

Existujú rôzne verzie a
modifikácie tejto kozmo-
gónie, napr. v Podnepří sa
do mora ponára anjel a sa-
tanom sa stáva až po klam-
stve s pieskom.

Vznik človeka podľa
slovanských predstáv vy-
šiel z prvotného podnetu
Boha. Podľa Povesti vre-
mennych let z konca 11.
storočia je pri vzniku člo-
veka opäť zreteľný dualis-
tický princíp boja dobra so
zlom: „Boh sa umýval v
kúpeli a spotil sa; i utrel sa
handrou a zhodil ju z ne-
bies na zem. I bil sa satan s
Bohom, kto má z handry
stvorit' človeka. I stvoril
diabol človeka a Boh vlo-
žil do neho dušu, aby - keď
človek zomrie, telo išlo do
zeme a duša k Bohu.”

Panteón božstiev

Medzi najväčšie roz-
diely slovanskej a antickej
mytológie patrí slovanská
predstava bohov ako du-

JÁN HOLLÝ

Selanky Vodník

(úryvok)

*A potom začal o tom, jak plný údivu zazrel
raz pod ohromným dubom, kde modla Perúna stála,
pichať šipy, klást' chleby, a tučné bujačie stehná
na ohni piecť, až z vône i socha musela kýchať.
Veštec tam kocky hádzal o osud lapených vtákov,
žrebujúc, ktoré padnú v krvavej obeti bohu
a ktoré vzletia živé zas naspäť do vzdušných výšav.
Zaspieva ďalej, ako zem zdunela dupotom temným,
v desnej hrmiacej zbroji keď' na žrebci snehobielom
chochlatý Svantovit cválal, kde nepriateľ rozvinul voje.
A keď' sa priblížila i jeho výročná slávnosť
a z končín ďalekých prišli sem ľudstva zástupy husté,
starý žrec s bielou bradou, i odetý belostným rúchom,
prevzal roh z jeho ruky, čo vlni naliali vínom,
a z neho zhromaždeným už budúcu úrodu veštil.
Potom ho ku nohám boha jak obeť vyvrátil celý
a načrúc nového vína, vzdal Svantovitovi poctu.
Žiadajúc hojnosti pre ľud i stále víťazstvá v bojoch,
na jeden dlhýzý dúšok roh vína vyprázdnil do dna.
A naplnený zas po vrch do ruky bohovi vrátil.
I spieval vetrik o tom, jak Stribog hviždiace vetry
z jaskyne vypúšťal zavše, jak von sa rútili hurtom,
ako sa predbiehali fíciace na svoje miesta,
keď' hukom náramným zase ich všetky zvolával naspäť
a ako spozdílčov trestal, neraz i kamením perúc.
Spieval tiež, ako Veles prvý raz pastierov učil
z trstiny pišťaly robiť, tie nové na sedem hlasov.
Ani Zmok, Pikulík, Škriatok v tej piesni nechýba veru
a ospievané sú tiež aj divné Jankove gajdy,
tie, ktoré zvesené z bidla samy od seba hrali,
a kto si na ne piskal, na aké len pomyslel jedlo,
hneď' samo v hojnosti prišlo a predeň kládlo sa na stól.
I mnoho povesti starších on pridá z pradávna ešte.
Tu, keď' znie pieseň o tom, z kých žriedel horúci prameň
vrie vprostred bystrého Váhu, už zora začína bronieť.
Vtom vymršťí sa náhle a zmizne do hĺbín rieky;
a tam, kde prudko skočil, len zvirená krúti sa voda.*

(Prebásnil Ján Kostra)

obdobie. Každý rok naplnil kňaz Svantovítov roh čerstvým vínom a po roku zisťoval, koľko ubudlo, pričom dostatok vína znamenal bohatú úrodu. Okrem rohu hojnosti sa veštilo aj pomocou obrovského medového koláča - asi takého priemeru ako je výška ľudského tela, za ktorý sa vo vopred stanovený deň postavil najvyšší kňaz. Keď kňaza zhromaždení nevideli, bolo to znamením dobrej úrody. Podľa toho, aká veľká časť jeho hlavy alebo hrude prečnievala, predpovedali budúcu neúrodu. Svantovít mal nielen kňazov, ale aj vlastnú tristočlennú družinu jazdcov. Títo bojovníci mu po vojenských výpravách odovzdávali vojnovú korisť. Ako obetné dary sa pre Svantovíta prinášalo množstvo zvierat, najmä prasiat, oviec, kôz a volov. Podľa archeologického nálezu sedemnástich osôb, ktorých kosti potvrdzujú násilnú smrť, sa predpokladá, že ako obetné dary pre tohto krvilačného boha boli poskytnuté aj ľudské obete, pravdepodobne kresťanskí cudzinci.

V spomínanom polabsko - pobaltskom okruhu bol rozšírený aj kult boha Triglava a bohyne Živy. Triglav bol zobrazovaný s tromi hlavami, ktoré symbolizovali tri sféry jeho vlády: nebo - svet bohov, zem - svet ľudí a podsvetie - rišu mŕtvych. Bol mu zasvätený čierny ohnivý kôň so zlato-strieborným sedlom, ktorý veštil úspešnosť bojov. Živa ako bohyňa lásky, života a plodnosti (podobne ako antická Venuša) mala osobitý kult a kňazskú organizáciu. Na našom území a v Česku ju nazývali Krasopanna alebo Krasopani.

So slovanským dualizmom protikladných symbolov sveta priamo súvisela viera v dobrého a zlého boha - Belboha a Černoboha. Belboh bol svetlým, dobrým princípom, Černoboh bol jeho opak. Jeho vojskom boli vlkodlaci, čierne čarodějníci a vedmy. Slúžili mu všetky sily tmy, temna a všetky tvory podsvetia. Jeho kráľovstvu bola podriadená celá temná časť bytia. Černobog sa vysmieval viere a bojoval so všetkými bohmi, boril chrámy a páliť knihy.

Elementárne bytosti

Okrem bohov poznali Slovania aj bytosti vôd, vzduchu, zeme a ohňa. Verili, že celá príroda je oduševnená živým princípom. Preto Slovania, podobne ako aj iné národy, pristupovali k prírode s vážnosťou a bážňou. Posvätné miesta v prírode plnili dôležitú funkciu z hľadiska individuálneho uctievania aj skupinových náboženských rituálov. Keď sa prišahalo pri posvätných kameňoch, nešlo len o primitívnu mŕtvu modlu. Tieto príslušníci neboli určené samotným kameňom, ale bytostiam v nich prebývajúcich alebo s nimi spojených.

Z bytostí zeme bol na Slovensku známy kovlad so svojimi permoníkmi,

ktorý vládol v podzemí a strážil poklady. Jeho ženským protipólom bola runa, vládkyňa zlatých baní, nazývaná aj zlatá panna. Slovania poznali aj miniatúrne bytosti - ludkov. Zo starej slovanskej povesti Na Rujane vieme, že išlo o jednonohé bytosti, ktoré bývali v skalných útloch a v pohanských mohylách. Tvorili celé národy a mali svoju hierarchiu. Odlišovali sa farbou - tvorili zelené, sivé, čierne i biele skupinky. Okrem bielych boli všetci zlomyseľní a snažili sa ľuďom, hlavne osamelým a pútnikom, uškodiť.

Uctievanie riek, prameňov, jazier či studní má svoj pôvod v existencii vodných bytostí. Podobne ako antické nymfy alebo germánske undíny, slovanské rieky, studničky a jazerá oživovali vodné panny, rusalky, sirény, majky. V mori panoval čudo-judo a vládcom vôd bol aj vodník, ktorý ľuďom väčšinou škodil - prevracal lode a topil ľudí.

S vodným elementom sa spájali aj víly, ktoré sa podľa legiend rodia z rosy alebo v čase dažďa, keď svieti slnko a vzniká dúha. Víly sú opísané ako krásne devy s priesvitným telom v bielom šate. Dlhé vlasy sú prameňom ich sily a strata človeka len jedného z nich znamená pre ne smrť. Sídli v stromoch, skalách, pri prameňoch a jazerách a známe boli aj morské víly. Dokážu meniť podoby a zjavujú sa ako labute, kone či sokoly. V noci za spevu tancujú v kruhu na trávě. Takéto miesto bolo možné rozpoznať podľa vysokého a hustého porastu zelenej trávy, často s jahodami alebo hubami, rastúcimi v polkruhu alebo kruhu. Ľudia sa takýmto miestam vyhýbali, pretože verili, že ich šťastia alebo životy by vstúpom na takéto územie mohli byť ohrozené. Víly boli považované za dobré i za zlé. Vedeli veštiť, vyznali sa v liečení a boli im zasvätené rôzne byliny.

Prevažne skupinovými bytosťami boli aj bytosti vzduchu. Sídlo vetrov bol podľa staroslovanských mýtov koniec sveta pri mori alebo lesná chalúpka na otáčavej myšacej nohe. Na Slovensku sa vládca vzdušných bytostí nazýval kráľ vetrov. Jazdil na oblačnom voze, zapriahnutom do štyroch koní. Bytosti vzduchu boli považované, podobne ako ostatní duchovia elementov, za pozitívne

Slovakia

aj za negatívne. Verilo sa, že čistia vzduch od chorôb. Naopak, víchor patril medzi veterných démonov, pretože svojím diabolským tancom páchal rozsiahle škody. Mocnejší od neho bol blesk, pred ktorým víchor utekal, preto sa v obranných klietbach na víchor zvolávali blesky. Živou bytosťou bol aj mráz, stariec, prinášajúci zimu. Nárek meluzíny, považovanej za ženu alebo matku vetra, označoval nešťastie a živelné pohromy, ale tiež varoval pred morálnymi pokleskami.

Nadprirodzené bytosti ohňa sa ľuďom zjavovali v blízkosti krbu, ohniska, kde mal svoju skrýš zmok, plón, prašivec, či plivník. Najčastejšie sa premieňali do podoby meteoru alebo červeného kurčat'a. Svetielka sa pripisovali aj bludickým, svetielkam, ogoňkom a svetlonosom. Oheň v krbe zohrával v domácnostiach a v náboženských obradoch významnú úlohu. Verili v jeho očistnú, liečivú silu a moc vyhánajú demonov.

Okrem bytostí živlov sú známi lesní duchovia, duchovia času, osudu a domovi duchovia; teda lesní muži a lesné ženy, divy, poludnice, sudičky, škriatkovia a pod. Výlučne negatívny charakter mali vedmy, vlkodlaci, strigy, bosorky, ktoré sa schádzali na svojich snemoch a čerti, medzi ktorými panovala prísna hierarchia. Najvyšším z nich bol satan, diabol. Ostatní čerti - besi, raráši plnili jeho prikazy a lapali ľudí do sieť nerestí a hriechu. Ľudia sa pred negatívnymi bytosťami

mi a ich vplyvom chránili zariekaním, modlitbami, ako aj materiálnymi obeťami, ktoré prinášali dobrým bytosťami v podobe pokrmov, nápojov alebo kvetov (najmä vílam) a rôznymi ochrannými amuletmi. Veľmi obľúbeným talizmanom boli roľnícky, ktoré sa nosili zavesené okolo krku a svojich majiteľov mali chrániť pred zlými silami.

Vnímanie obrazu sveta a vesmíru

Pre starých Slovanov boli živými božskými bytosťami aj nebeské telesá. Zem považovali za matku a nebo za otca človeka. Obloha ako sídlo najvyššieho Boha bola temenom hlavy, prípadne sklenenou horou alebo baňou, ktorá zakrýva skutočné nebo, planúce ako oheň. Nižšie, viditeľné (mesačné) nebo bolo sídlom anjelov, kam po smrti prichádzali ľudské duše. V ich predstavách sa obidva konce nebeskej klenby dotýkali zeme, dokonca siahali až na morské dno. Slnko bolo pre Slovanov vševidiacim okom, alebo zlatým vozom ťahaným zlatými koňmi (podobne ako v rozprávke Slncový kôň). Vnímali ho aj ako okrídlenú svetelnú bytosť s ohnivými šípami paprskov, ktorá sídli na východe, každé ráno sa kúpe v mori a potom na svojej dennej púti bojuje s démonmi mrakov. Zatmenie považovali za ohrozenie slnka drakom.

Mesiac ako mladší brat Slnka mal význam najmä v mágií a v liečiteľstve. Podobne ako v iných mytológiách, aj Slovania verili, že po smrti k nemu putujú duše zosnulých. Podľa neskorších názorov sa v mesačnej sfére dlho zdržiavali duše hriešnikov a zlých ľudí, ovládaných vášňami. V predstavách poľských Slovanov bol Mesiace stvorený diablom, ktorý ukradol Bohu kus Slnka.

Hviezdy boli považované za deti Slnka a Mesiaca. Podľa starých slovanských legiend má každý človek na nebi svoju hviezdu, ktorá sa rodí a umiera spolu s ním. Sú to strážkyne života, od ktorých závisí osud človeka. Hviezdy dobrých ľudí sa jagavo lesknú, a hviezdy zlých sú matné. V poslednom okamihu života, keď človek umiera, jeho hviezda padá a duša stúpa k oblakom. Pekné svedectvo o súvislosti hviezd s ľudskými životmi sa zachovalo v povesti o založení Tešina, v ktorej sa traja bratia vydali do sveta, aby nadobudli múdrosť a skúsenosti pri budovaní spravovania vlády. Každý z nich sa vybral svojou vlastnou cestou a „...každý večer pozorovali svoje hviezdy a boli radi, že všetky privetivo žmurkajú, že sa

lesknú rovnako jasnou žiarou, ako keď sa vydávali z vlastného hradu.”

Za hviezdu považovali starí Slovania aj Zorníčku - Venušu. Verili, že je paňou mora a milenkou Slnka, na ktoré po večerach strieka morskú vodu, až úplne očervenie. Pripisoval sa jej vplyv vo veciach lásky, liečby a úrody.

Pokračovanie tradícií

Slovanské pohanské predstavy sú zachované v dnešnej dobe v podobe rozprávok, piesní, básní a legiend. Mnoho zvykov a obyčajov, ktoré sa v časoch sviatkov a vo folklóre dodnes udržiava, má svoj pôvod v predkresťanskom bájosloví. Medzi nimi jarné vynášanie smrti v podobe utopenia Moreny, ktoré je pozostatkom ľudských obetí prinášaných prírodným božstvám alebo symbolika vajca či zajaca vo veľkonočnom období. Kraslice sú u Slovanov známe už od 10. storočia, pričom maľované motívy zdôrazňovali magickú úlohu vajca ako symbolu života. Svätajánске ohne sú obdobou starých slávností letného slnovratu, zimná koleda naopak súvisí so zimným slnovratom a mnohé ďalšie. Skutočnosť, že dodnes nevymizli je znakom toho, že Slovania sa s pohanskými modlami nestretávali len pred príchodom kresťanstva, ale počas stredoveku živo pretrvávali do 12. - 13. miestami až do 15. storočia. Väčšinou sa udržiavali súbežne s kresťanstvom, ktoré ich postupne vytlačilo.

Aj napriek krásne kresťanstva sme si teda vďaka ľudovej slovesnosti zachovali svoje tradície pre ďalšie generácie, ktorým ich budeme odovzdávať. Pretože bez toho, aby človek ako príslušník národa poznal svoju minulosť - najmä z duchovnej stránky, nie je možné vnímať ani celistvosť, a ani osobitosť vlastného národa s jeho odlišnosťami a spojitostami s inými národmi, a najmä nemožno chápať špecifikum poslania spoločného prínosu pre ľudstvo.

V 19. storočí, keď naši romantickí vzdelanci vyzdvihovali krásu ľudovej tvorby a význam dedičstva predkov, napísal bard slovenskej literatúry, Ján Holý, svoje Selanky. Aj v nich nájdeme bohaté svedectvo o kultúre čias našich predkov. Úryvok nasledujúcej časti hovorí o Zorislavovom požehnaní:

“Nech sa vám rozmáha črieda,
nech Veles ju od pohrôm chráni,
nech štedro zrodí sad tým plodom,
čo Kúpala dáva.
Nech dobrotivá Živa vám zaplaví
úrodou polia,
nech Belbog, darca šťastia,
vás životom sprevádza celým
a zlý Bes k domovu vášmu nech nepríde
v podobe capa.”
(Prebásnil Ján Kostra)

Slovakia

*Profesor Kolakovič:
Božie podzemie.
Nitra 1994*

V r. 1949 vyšla súčasne v Amerike i v Anglicku kniha *Through God's Underground* (Božie podzemie). Mala podtitul: *Dobrodružstvá Pátra Juraja uprostred ľudu pod sovietskou nadvládou, ako ich vyrozprával Grette Palmerovej*. Pseudonym „páter Juraj“ bolo iba ďalšie krycie meno neobyčajného milovníka dobrodružstiev Tomislava Poglajena (1906–1989?), ktorý v rokoch 1943–46 pôsobil aj na Slovensku, kde bol známy ako profesor Kolakovič.

Kniha jeho dobrodružstiev mala neobyčajný úspech a len v Anglicku vyšla v štyroch vydaniach v priebehu troch rokov. Bola preložená do taliančiny, nemčiny, francúzštiny a úryvky z nej vyšli aj v iných jazykoch a zjavila sa konečne na knižnom trhu aj v slovenskom preklade. Za spolupráce S. Krčméryho a V. Jukla preložili ju M. Perželová a M. Maťašovská. Oneskorený (a bohužiaľ, i veľmi amatérsky a nepresný) preklad Kolakovičovej knihy iste upúta pozornosť slovenského čitateľa, najmä keď mnohé dobrodružstvá prof. Kolakoviča (*alias* pátra Juraja) sa odohrávajú na Slovensku. V slovenskom prostredí našiel prof. Kolakovič nielen najvhodnejšie podmienky pre svoju činnosť, ale aj veľa horlivých poslucháčov a nasledovníkov, z ktorých viacerí dnes majú zodpovedné postavenie vo verejnom i cirkevnom živote.

Na začiatku svojej knihy sa páter Juraj predstavuje ako katolícky kňaz, ktorý sa zriekol „svojho kňazského rúcha“ a ktorý od r. 1941 (do r. 1948) mal deväť rozličných mien, občianstvo troch štátov a tvrdil o sebe, že je „lekár, vedúci kanalizácie, továrenský robotník, inštalatér a profesor“ (s. 19). Zo stránok knihy vystupuje autoportrét prof. Kolakoviča ako dynamická osobnosť nepokojnej povahy, so sklonmi zveličovať, preháňať a vymýšľať. Jeho živá a bystrá myseľ mu neustále sugeruje nové odvážne a veľkolepé podujatia, ktorými vedel nadchnúť nielen seba, ale aj mnohých svojich poslucháčov, najmä z radov idealistickej, dobromyseľnej a po čínorodej práci túžiacej mládeže.

Jednou z takýchto Kolakovičových ambiciózných myšlienok — pod vplyvom ruských filozofov Dostojevského, Berďajeva a Solovieva — bolo „obrátenie Ruska“. Aj on bol presvedčený o mesianistickom poslaní ruského národa. Ale aby Rusko mohlo obrodiť dekadentný západ, musí sa najprv zbaviť komunizmu a svojej sily dať do služieb evanjelizácie s takou horlivosťou, s akou od r. 1917 šírilo svetovú revolúciu. Veril, že on má recept, ako túto transformáciu zrýchliť. Keďže disciplinovaný a prísne regulovaný život jezuitskej rehole mu nevedel poskytnúť priestor a možnosti na realizovanie jeho smelých nápadov, z rehole odišiel.

V lete 1943 prišiel na Slovensko (s. 28) za veľmi pozoruhodných okolností. Ako podzemný pracovník kdesi v Dalmácii (vtedy okupovanej fašistickým Talianskom) dostal vraj odkaz, v ktorom sa hovorilo, že „slovenský konzul chce s Vami hovoriť“. Chce aby ste išli do jeho krajiny a pomohli tam protinacistickým zameraným katolíkom“ (s. 26). Keď ponuku prijal, „konzul“ mu hneď vystavil slovenský pas na meno Tomislav Kolakovič, povolaním lekár („nazvite ma lekárom“, s. 27). Je to trochu zbeletrizované zobrazenie skutočnosti.

Na Slovensku jedným z jeho priateľov a ochranov bol Dr. Karol Murín, zbožný katolícky laik a okrem toho i osobný tajomník prezidenta Dr. J. Tisu. Na jeho intervenciu — so súhlasom prezidenta Tisu a ministra vnútra Alexandra Macha — dostal slovenský pas na meno Tomáš Kolenič. A tak utečenec z fašistickej Dalmácie a potom z Paveličovho Chorvátska našiel bezpečný azyl na Slovensku, čím fakticky potvrdil, že tam nebol ani fašistický, ani totalitárny režim.

Na Slovensku našiel prof. Kolakovič nielen politický azyl, ale aj prostredie, s

Pár poznámok ku knihe

akým sa nestretol nikde inde predtým, ani potom. Našiel tu pozorné a nadšené poslucháčstvo, ktoré doslova hltalo jeho reči a s oduševnením prijímalo jeho plány. Strhol ich najmä svojím slovanským a proti-nacistickým postojom. Formoval ich do malých krúžkov („Rodina“) na spôsob západo-európskych JOCistov (JOC — Jeunesse ouvrière catholique, Kresťanská robotnícka mládež, ktorú založil belgický kňaz, abbé J. Cardijn v roku 1926).

Kolakovičovi žiaci mali dojem, že konajú čosi opozičné a pri tom i apoštolské a hrdinské. Tajnostkárstvo dodávalo ich stretnutiam aureolu romantizmu, mystičnosti a pocit exkluzivnosti. Kolakovič takto opisuje tajné stretnutia: „Vyšli sme von ako turisti. Niektorí niesli mandolíny alebo gitary. Dievčatá priniesli jedlo na obed. V tých dňoch vojnového nedostatku nemohli niesť košíky otvorené. Preto nosili široké sukne, pod ktorými mali zavesené malé baličky s ovocím a zemiakmi. Na svitaní sa naše skupiny stretli hlboko v lese. Skauti prezreli terén, aby sme si boli istí, že sme sami. Postavili sme hliadky.“ (s. 35). Pre ľudí, ktorí poznajú život na Slovensku v zmienenom období (od leta 1943 do leta 1944) je to na smiech. Najmä s tým ovocím a zemiakmi, ktoré dievčatá prinášali do hôr v baličkoch skrytých pod suknami.

Kolakovič ďalej vysvetľuje, ako musel svoje krúžky v ich „kuti plánu“ posmeľovať tým, že im „čítal pápežské encykliky z roku 1937 a 1940 (?)“, v ktorých Svätý otec obvinil samotného Hitlera, že *kráča v šlapajách Judáša* označil Mussoliniho protizidovské vyhlásenie *skutočným odpadnutím* a napadol celú filozofiu, ktorá priznávala štátu neobmedzenú moc nad človekom. Medzitým... sme spolupracovali s Rusmi proti nacistickým votrelcom...“ (s. 30).

Nuž, toto je strašne skreslený obraz situácie na Slovensku v r. 1943. Každý priemerný slovenský katolícky intelektuál poznal postoj Svätej stolice k totalitným systémom a vedel, že cirkev odsúdila nielen fašizmus (encyklikou *Non abbiamo bisogno*, 1931) a nacizmus (encyklikou *Mit brennender Sorge*, 1937), ale aj bezbožný komunizmus encyklikou *Divini Redemptoris* (1937). V tejto poslednej encyklike Svätý Otec varuje veriacich, že je nemysliteľné pokúšať sa o záchranu kresťanskej civilizácie spoluprácou s komunizmom. Mimochodom: v encyklikách sa meno Hitlera alebo Mussoliniho nevyskytuje a v 1940 nijaká encyklika proti totalitným režimom nevysla. A vrcholne zaujímavé by bolo, s akými „Rusmi“ a proti akým „nacistickým votrelcom“ Kolakovič na Slovensku spolupracoval.

Kolakovič predstavuje svoju prácu na Slovensku ako ilegálnu protinacistickú činnosť, ktorá nadobúdala čoraz výraznejšie politické črty. Spomína: „Niekoľkých našich priateľov už zadržali a obvinili *zo zrady* [v anglickom origináli: *had been caught talking treason* – boli prichytení, keď tárali zradné reči]. Nacisti ich poslali ako otrokov (?) do Nemecka.“ (s. 35). Doteraz však ešte nikto nikde neuviedol čo len jedného z Kolakovičových priateľov alebo žiakov, ktorý by bol býval deportovaný na nútené práce do Nemecka za „zradné reči“.

Táto protinacistická činnosť viedla Kolakoviča do spolupráce s partizánmi a do povstania. Hoci doterajšie kroniky povstania neregistrujú jeho podiel na pripravách a jeho účasť na povstaní, Kolakovič nemieni obísť tieto svoje najdramatickejšie dobrodružstvá mlčaním. Komunistický vplyv v partizánskom hnutí pri tom zmalicherňuje. Hovorí dokonca o „niekoľkých skupinách (nekomunistických) zreých partizánov ... v horách“, medzi nimi aj niektorí „vynikajúci chlapci“ [v origináli: *splendid boys*], ktorých „odboj proti Hitlerovi začal ešte pred rokom 1941“ (s. 40). Niečo také nehlásala ani socialistická historiografia.

V rámci odbojovej činnosti Kolako-

vič a jeho priatelia nadviazali styky aj s francúzskymi robotníkmi v „zbrojárskych fabrikách na Slovensku.“ A tu zase Kolakovičova obrazotvornosť pracovala na plné obrátky. Opisuje, ako sa s nimi dohodovoril o úteku, aby im pomohol zapojiť sa do odboja. Píše: „Vyše 100 Francúzov sa rozhodlo riskovať to (t. j. útek z fabriky)... Nasledujúceho rána chytili troch z nich, keď opúšťali továrňu a zastrelili ich. Boli to prví mučeníci nášho podzemia namiereného proti nemeckej armáde. Zomreli niekoľko dní predtým, ako sa ríšska armáda stala nepriateľom Slovenska [teda pred 29. augustom 1944 — F. V.] (s. 41).

Nič také sa však nestalo, ani nemohlo stať, pretože v jedinej fabrike na Slovensku, kde pracovali Francúzi — v Dubnici nad Váhom — ich bolo (podľa údajov v knihe *Francúzski bojovníci v SNP*) len asi 20. Pokúsili sa o útek, ale z vlastnej iniciatívy. A nie v auguste 1944, ale až vo februári 1945. Medzi partizánmi nenašli veru nijakých „vynikajúcich chlapcov“, ako o tom romantizuje Kolakovič. Naopak, máme úradnú správu, že „dňa 23. februára 1945 sa vrátil od partizánov do Ilavy francúzsky štátny príslušník Henri Buffet, nar. 19. januára 1921, ktorý utiekol k partizánom zo Škodových závodov v Dubnici n/Váhom. Buffet pri svojom návrate oznámil, že od partizánov odišiel preto, lebo „*život u partizánov nie je pre kresťana katolíka a on nechce žiť v lese ako zvierat*, a preto sa vracia dobrovoľne od partizánov a prihlasuje sa úradom“. Dňa 21. marca 1945 o 18. hodine prišlo na žandársku stanicu v Rajci ďalších „19 francúzskych štátnych príslušníkov neozbrojených, ktorí dňa 5. feb. 1945 utiekli zo zamestnania Škodových závodov v Dubnici nad Váhom.“ Kolakovičov opis ním organizovaného útoku francúzskych robotníkov z Dubnice je číra fantázia.

O výbuchu povstania Kolakovič hovorí: „Plánované povstanie vypuklo v septembri 1944. [V origináli: *In September the planned insurrection occurred*] Partizáni vyhnali Nemcov zo strednej časti Slovenska“ (s. 41). Aj to je iba história pritiahnutá za vlny. Skutočnosť je celkom iná: Povstanie vypuklo v auguste, nie v septembri, vypuklo proti plánom svojich pripravovateľov, a nie tak, ako bolo „plánované“ a partizáni nijakých Nemcov zo stredného Slovenska nevyhnali, pretože nijaké nemecké vojsko v tom čase na strednom Slovensku nebolo.

Po zatlačení povstania do hôr Kolakovič sa pridal k istej partizánskej skupine, kde pôsobil ako lekár. Neidentifikuje ju, ale musela to byť neobyčajne pohyblivá jednotka. Vraj „v posledných mesiacoch r. 1944 naši partizáni bojovali osamotene, krížom-krážom po Maďarsku, Rumunsku, Zakarpatskej Ukrajine, Poľsku, ba i samotnom Rusku (s. 54)... Vo februári 1945 boli naši partizáni pripojení k IV. Ukrajinskému frontu“ (s. 56). V Červenej armáde dostal Kolakovič hodnosť majora [v anglickom origináli: *I carried a rank of major*; s. 127].

Kolakovičove skúsenosti s vojakmi, ženami-vojačkami a dôstojníkmi Červenej armády tvoria ďalšiu zaujímavú stránku Kolakovičových dobrodružných skúseností. Rozhovory s vysokými dôstojníkmi (mená, miesto a čas sa neudávajú) slúžia mu predovšetkým ako vodidlo k rozvíjaniu jeho teórií a nerealných predstáv.

Pozoruhodné sú najmä partie, v ktorých Kolakovič opisuje svoje postrehy o krasnoarmejcích. Prejavuje obdiv nad hrdinstvom ruského vojaka, ale poukazuje aj na tienisté stránky jeho povahy ako napr. znásilňovanie žien (s. 71–73; dokonca píše

aj o znásilňovaní chlapcov ruskými ženami-soldatkami, s. 67), okrádanie ľudí o cennosti, najmä o hodinky (s. 70), ale najširšie sa rozpisuje o ruskej obľube alkoholu. Ako všade inde, aj tu Kolakovič veľa vymýšľa a zveličuje. Napríklad píše: „Nedáľeko Košíc vo vinohradníckej oblasti Červená armáda nebola nikdy triezva od rána do večera. Pri jednej príležitosti opilci rozbúrili nemecké guľomety [v origináli: *stormed the German machine-guns* – zaútočili na nemecké guľometné hniezda — F. V.] svojou ľahkomyseľnou odvahou — bolo zabitých štyridsaťtisíc opilých mužov. Bitka o Budapešť sa predĺžila o niekoľko zbytočných týždňov. Ihneď potom, ako Červení obsadili jednu časť mesta, prestali bojovať a začali vyprázdňovať zásoby liehovín, ktoré boli v obchodoch“ (s. 66–67). Bitka, pri ktorej zahynie 40 000 vojakov (dve slovenské divízie na východnom Slovensku mali iba 25 000 vojakov!) je aj na ruské pomery historickou udalosťou. Ale o tejto košickej masacre 40 000 opilých ruských vojakov sa nikde v nijakej kronike II. svetovej vojny nepíše.

Informácie o náboženských pomeroch v Sovietskom zväze sú povrchné, nepresné a nespoľahlivé. Dozvedáme sa napríklad, že pri prepadnutí Sovietskeho zväzu Nemeckom Nemci „povolili poľským a českým kňazom doprevádzať svoje (t. j. poľské a české) vojská za hranice ZSSR a aby si postavili oltáre v mestských domoch v okupovaných ruských mestách.“ (s. 96). Dr. Vladimír Jukl v poznámke vysvetľuje, že to má byť „zrejme slovenským namiesto českým“, s. 225). Poliaci však s veľkým prekvapením objavujú, že (podľa prof. Kolakoviča) po boku nemeckej armády aj ich armáda vtrhla do Sovietskeho zväzu.

Kedysi v jeseni 1945 sa prof. Kolakovič vrátil zo šesťmesačného pobytu v Sovietskom zväze [anglický originál, s. 203]. Nepodarilo sa mu stretnúť sa so Stalinom alebo Berijom a prehovoriť ich, aby komunistická strana zmenila svoj postoj k náboženstvu, ale to nijako neochladilo jeho entuziazmus. S novými nápadmi, ako zastaviť prívál komunizmu do Európy a Ázie. Oneskorene aj on objavuje totalitnú a deštruktívnu podstatu ateistického komunizmu. Odhaľuje jeho neľudskosť. Jeho zákerné metódy ilustruje mnohými zaujímavými príhodami, v ktorých sa však úplne stráca hranica medzi tým, čo je *Dichtung* a čo je *Wahrheit*. Uvediem len jeden typický príklad:

„Počas výročnej púte do Levoče, známeho slovenského pútnického miesta, sa stalo, že komunisti po prvý raz preukázali svoje city voči Cirkvi. Viac ako stotisíc veriacich si vykonalo púte do všetkých častí krajiny, prinieslo dary

vďaka za ukončenie vojny, nieslo svoje medaily na posvätenie. Tu, keď veľké zhromaždenie kľáčalo, slovenskému ľudu sa odhalili pravé zámery jeho nepriateľa. Keď kľáčalo (?) pred svätostánkom [v anglickom origináli: *shrine*, t. j. svätyňa, kaplnka — F. V.], náhly strašný zvuk rozbil ich modlitby. Zo svätostánku smerom k nebu vyšľahol oheň. Vzduch bol plný kúskov dreva a častí zuhoľnateného ľudského mäsa. Komunisti umiestnili bombu vo svätostánku. Usmrtila kňaza a niekoľko tuctov veriacich. Ale bomba urobila niečo, čo komunisti nepredvídali. Zničila navždy naivnú predstavu Slovákov, že by Sovietsky zväz uzavrel pravý mier s Bohom.“ (s. 195)

Takýto dramatický opis, plný vieryhodných faktografických detailov, ktorý musí dojať každého. Ale prv než by čitateľ začal ľutovať nevinné obete tejto tragédie, treba mu pripomenúť, že táto masakra, pri ktorej bola demolovaná levočská svätyňa, usmrtený kňaz a vyše 24 pútnikov, sa odohrála len v Kolakovičovej fantázii.

Po návrate zo Sovietskeho zväzu chcel Kolakovič pokračovať vo svojej prerušenej činnosti Ale na povojnovom Slovensku Štátnu bezpečnosť mali v rukách partizáni — Kolakovičovi „skvelí chlapci“ — ktorí usilovne zatvárali mnohých Kolakovičových spolupracovníkov (Vicen, Chalmovský) a jedného dňa zatkli aj jeho. Obviňovali ho, že je „tajným agentom kráľovskej rodiny Habsburgovcov a pracuje so zámerom zničiť súčasný český režim“ (s. 204). Súd ho však oslobodil (s. 219–220) a on potom (pod ďalším falošným menom a falošným zamestnaním) sa dal v transporte belgických repatriantov prepašovať na západ (s. 221).

Na západe sa Kolakovič pokúšal využiť klímu studenej vojny a dať svoje sily a schopnosti do boja proti komunizmu. Svojou výrečnosťou vedel strhnúť a oduševniť mnohých jednotlivcov, ale keď chcel pre svoje nápady získať zodpovedné cirkevné, politické a vojenské kruhy, nepochodil. Tam totiž veľmi rýchlo prehliadli neskutočnú fasádu jeho plánov a vierohodnosť jeho dobrodružných skúseností.

Keď nepochodil na západe, skúšal šťastie na východe: na Filipinách, v Malajsku, v Indii, v Číne a inde. Ale ani tam nenašiel ľudí, ktorí by tak bezvýhradne a nekriticky prijímali jeho schémy a teórie, ako to bolo na Slovensku, kde kult osobnosti tohto kresťanského baróna Prášila ešte stále žije. Dr. Silvester Krčméry ho nazýva „významnou až legendárnou kresťanskou osobnosťou na Slovensku v r. 1943–1946... prorocký a charismatický animátor širokého obrodného hnutia Cirkvi, hlavne laického apoštolátu“ (s. 222). Nuž, komu ako. V záujme poznania plnej pravdy som pokladal za potrebné vziať na seba nevďačnú úlohu „diablovho advokáta“.

FRANTIŠEK VNUK

Kresba: Andrej Mišanek

Básnik so srdcom šľachtica

30. apríla 2006 sa dožil krásneho jubilea 90 rokov života saleziánsky kňaz a básnik don Štefan Sandtner

Don Štefan Sandtner a Teodor Križka

Stretnúť človeka v pustatine je ako napíť sa studničnej vody. A nemusí to byť iba pustatina ďaleko od osídlenej krajiny. Pustatinu si nosí v sebe čas, ba pustatinou sme plní neraz i my sami. Mal som šťastie, že som v pustatine doby stretol viacerých ľudí, ktorých by som oslovil s veľkým Človek. A nepridával by som k tomuto nádhernému pomenovaniu nijaké ďalšie prívlastky. Načo aj, veď v slove človek je plnosť významov.

Medzi týmito vzácnymi osobami žiari básnik Štefan Sandtner. Ani v súvislosti s jeho poslaním kňaza, ani v súvislosti s jeho básnictvom opäť necítim potrebu hľadať prívlastky. I v týchto jednoduchých slovách totiž v súvislosti s don Sandtnerom cítim plnosť. Je v týchto slovách prítomná asi tak, ako je v tichu obsiahnutý vesmír.

Don Sandtner vari ani netuší, ako často naňho myslím. Odkedy sme sa stretli, mal som pocit, že sa poznáme odkiaľkoľvek. Vstúpil mi do duše po prstoch, jemne, ako vánok vstupuje do tónu lesa. Veru ťažko sa vyslovuje takáto prestúpenie duchom. Je vo mne a prihovára sa mi, počúva ma, hádam i svedčí a dáva rozhranie, aj keď sa dlhšiu dobu nevidíme. Premostila nás báseň, premostila nás krása ako jedno z Božích mien, ako jedna z Božích podstát, krása ako Božie vanutie, krása ako človečenstvo v pustatine času.

Máme azda i virtuóznejších autorov. Máme azda aj výrečnejších kňazov. Ale ja vravím: Ak chcete stretnúť naozajstného kňaza a naozajstného básnika, človeka so srdcom šľachtica, vyhľadajte Štefana Sandtnera.

V nedeľu 30. apríla, v deň básnikových 90. narodenín, sa v saleziánskom diele na Miletičovej ulici v Bratislave po svätej omši, ktorú spolu s kňazmi celebraval biskup Mons. František Rábek, uskutočnila slávnosť venovaná životu a dielu jubilanta. Homíliu predniesol provinciál saleziánov don Štefan Turanský. V poeticko-hudobnom programe účinkovali herci a recitátori Štefan Bučko, Mária Schloserová a básnik Viliam Turčány, sólista Opery SND tenorista Jozef Kundlák, huslistka Katarína Jablaková, speváčka Darina Laščiaková a organista Jozef Malík. Pásmo režijne pripravil František Brezák.

Pripomeňme si súhrnnejšie osobnosť jubilujúceho saleziána, kňaza, bás-

nika, prekladateľa, redaktora Štefana Sandtnera, ako ho predstavuje text, ktorý spracovalo Vydavateľstvo Don Bosco. Narodil sa 30. apríla 1916 v Pezinku. Ako trinásťročný odišiel študovať k Saleziánom do Šaštína. V roku 1933 nastúpil do saleziánskeho noviciátu v Hronskom Svätom Beňadiku, kde 31. 7. 1934 zložil prvé rehoľné sľuby. V štúdiách pokračoval v Ostrave (1934 – 1936) a pedagogickú prax si vykonával v Trnave v rokoch 1936 – 1939 na tamjšom saleziánskom gymnáziu. Na nasledujúce štyri roky ho rehoľní predstavení poslali na teologické štúdiá na Gregoriánsku univerzitu v Ríme. Po ich skončení prijal Štefan Sandtner v bazilike Sacro Cuore v Ríme 20. marca 1943 kňazské svätenie.

Ako kňaz pôsobil v saleziánskych formačných domoch v Hronskom Svätom Beňadiku, v Trnave, v Hodoch pri Galante a v Šaštíne. Súčasne bol poslucháčom na Filozofickej fakulte v Bratislave, kde študoval odbor filozofia a slovenčina (1945 – 1947). V tom čase zároveň redigoval študentský časopis Nezá-

budky. Od roku 1943 bol aj redaktorom saleziánskeho časopisu Mládež a misie a od roku 1989 do roku 1999 redigoval informačný časopis o saleziánoch Don Bosco dnes.

Po násilnom rozpustení rehoľí bol v roku 1950 spolu s ostatnými saleziánmi internovaný. Najprv bol deportovaný do Podolíne, koncom decembra ho však hospitalizovali vo Fakultnej nemocnici v Bratislave. Po štyroch mesiacoch ho 5. mája 1951 navštívila v nemocnici polícia a bol zatknutý.

Výšetrovaciu väzbu strávil v Leopoldove a Štátny súd ho v Justičnom paláci v Bratislave 22. februára 1952 odsúdil pre „velezradu“ na 15 rokov. Prešiel viacerými väzeniami (Leopoldov, Bratislava, Ilava, Mirov). Podobný osud postihol aj jeho sestru Martu, ktorá bola odsúdená na 7 rokov a väznená 5 rokov.

V roku 1960 bol Štefan Sandtner amnestovaný a potom rehabilitovaný. Po doliečení sa pracoval ako skladový robotník v OSP Pezinko a to až do odchodu do invalidného dôchodku v roku

1968. Od roku 1989 žije v saleziánskom domove na Miletičovej ulici v Bratislave.

Don Štefan Sandtner písal svoje diela v podmienkach väzenia a disidentu. Ako básnik debutoval zbierkou vydanou v zahraničí Noctes et dies (Padova 1966). Uviedol ju pod pseudonymom Ferko Vek (v tých časoch aj neskôr vydával svoje diela pod ďalšími pseudonymami Adam Výška, Ján Brest, Fidel Čas, Cyril Hora, Peter Skala a Dominik Vība). Zbierku Noctes et dies venoval tým, ktorí mu znemožnili 3292 dní modliť sa breviár.

Literárnu tvorbu Štefana Sandtnera možno zatriediť do troch oblastí: redakčná činnosť, preklady z inozývnej literatúry a pôvodná básnická tvorba. V súhrne jeho práce od 40-tych rokov sú pôvodné verše a preklady vydané v Ríme i na Slovensku. Po roku 1989 vydal 12 knižných diel vlastnej, prevažne básnickej tvorby a viac ako 50 prekladov diel zahraničných, francúzskych, nemeckých, českých, ale najmä talianskych autorov.

Ako básnik sa Štefan Sandtner radí v prúde slovenskej duchovnej tvorby do skupiny slovenskej katolíckej moderny, ktorá sa sformovala začiatkom 30-tych rokov minulého storočia. Konkrétne by sme ho mali zaradiť do jej druhej vlny k menám básnikov ako Janko Silan či Svetoslav Veigl. Táto druhá vlna sa formovala v 40-tych rokoch, do ktorých sú datované aj niektoré jeho básne (napr. „Lebo si jeho kňazom naveky“ z roku 1942, „Treba ísť už“ z roku 1943).

Viaceré zbierky Štefana Sandtnera kolovali najprv ako samizdaty. Knižne mohli začať vychádzať na Slovensku až v deväťdesiatych rokoch. Niektoré však vyšli už pred tým v zahraničí (napr. spomínaná Noctes et dies). Od roku 1994 je členom Spolku slovenských spisovateľov.

Za zbierku básní Stromy získal literárnu cenu udelenú v roku 1996 Všeobecnou úverovou bankou.

Verejné ocenenie mestskej časti Bratislava - Ružinov získal za mimoriadne ľudskú a občiansku statočnosť, za morálnu a materiálnu podporu duchovného života.

Rada pre vedu, vzdelanie a kultúru Konferencie biskupov Slovenska mu vo februári tohto roku udelila cenu bl. Fra Angelica.

Vydaná pôvodná tvorba Štefana Sandtnera (12 titulov):

Noctes et dies (1966)
Malí adorátori (1983)
Stromy (1996)
Žalár môj žaltár (1998)
S básňou je deň krajší (2000)
Ja som brána (2001)
Kytica Dominika Savia (2001)
Všetky žiarivé hviezdy (2001)
Tie šaštínske zvony (2001)
Vtáčia symfónia (2002)
Tie šaštínske zvony (2002)
Kňaz naveky (2003)

Vydané preklady: 40 titulov v celkovom náklade 350 tisíc exemplárov.

Spolupodieľal sa na preklade ďalších 26 titulov v celkovom náklade 138 tisíc exemplárov.

V súhrne vlastnej a prekladovej tvorby z rúk dona Štefana Sandtnera vyšlo pre slovenskú verejnosť 503 tisíc hodnotných kníh.

TEODOR KRIŽKA

Tibor Kovalik, vynikajúci spisovateľ a výtvarník, člen redakčnej rady Kultúry, ktorý žije od roku 1968 v Kanade, uskutočnil úspešnú výstavu svojich obrazov. Táto výstava prekonala všetky očakávania. Navštívilo ju vyše tisíc divákov a ich komentáre v knihe návštev sú plné superlatívov. Popri radových občanoch prišlo sa na ňu pozrieť veľa výtvarníkov a predstaviteľov iných umeleckých foriem a taktiež osobností verejného života. Bolo to pre autora nesmierne zadostučinenie. Popri televízii, ktorá vysielala po niekoľko dní zábery z výstavy a rozhovor s pánom Kovalikom, aj niektoré noviny venovali pozornosť tejto udalosti. Tu sú dve ukážky z kanadskej tlače.

REDAKCIA

Tibor Kovalik
 urobil z umenia hru

Tibor Kovalik sa pohrúžil do štúdiá slovníkov na 10 rokov, kým porodil Fantastickú abecedu - sériu obrazov, ktorá oslovuje deti i dospelých.

Treba byť geniálnym, aby umelec umiestnil 350 slov začínajúcich rovnakým písmenom do kompozície jedného obrazu, navyše v harmonickú kompozíciu. Skromný Tibor Kovalik si myslí, že séria Fantastická abeceda mu určite pomôže obohatiť jeho francúzštinu.

Výstava prezentovaná až do 26. marca v galérii knižnice Étienne-Parent spája umenie a všeobecné poznanie. Je

Tibor Kovalik vystavoval svoje obrazy

to štýl „fantastickej koláže“, ktorý upúta pozornosť. Divák odrazu uchváti objav, že všetko v kompozícii obrazu (osobnosti, zvieratá, rastliny, veci) začína rovnakým písmenom, napríklad písmenom D. „Bol som naozaj prekvapený na vernisáži, keď som prvý raz v živote videl, že ľudia nepostoja pred obrazom len niekoľko sekúnd (obyčajne 5-8), ale sú pred obrazom celé minúty, hľadajú a diskutujú“, hovorí pán Kovalik. So žiariacimi očami a s pobavením umelec odbaľuje svojich 26 obrazov, každý predstavujúci jedno písmeno abecedy. Pre zaujímavosť, jeden charakter môže predstavovať niekoľko slov, napríklad kapucín, kresťan, katolík...

„Idea fantastickej abecedy ma začala prenasledovať, keď som si po usadení sa v provincii Quebec a počas osvojovania si francúzskeho jazyka uvedomil, že moja slovná zásoba je veľmi chudobná. Počas výskumu pre obrazy som však objavil aj bohatstvo quebeckých dejín popri bohatstve jazyka. Dnes viem veľmi dobre, kde a s akými ľuďmi žijem. Ba čo viac, objavil som pre

mňa dovtedy menej známy svet rastlín, zvierat, vecí, ale aj osobností vo všetkých odvetviach ľudskej činnosti

a v rôznych oblastiach sveta. Touto nesmierne zaujímavou cestou prakticky celým svetom som nesmierne obohatil moje vlastné poznanie, o ktoré sa teraz delím s divákmi formou mojej tvorby. Želám im šťastnú cestu,“ hovorí pán Kovalik...

Sedemdesiatročný umelec má imponantnú životnú púť. Narodil sa na Slovensku, študoval v Bratislave na škole umeleckého priemyslu predtým, než sa stal šéfom grafického oddelenia televízie. Počas okupácie v čase Pražskej jari v roku 1968 odsúdil sovietskú inváziu, spolupracoval na podzemnom televíznom vysielaní. Aby predišiel prípadnému prenasledovaniu, rýchlo opustil krajinu a usadil sa v Toronte. Tam vyučoval figurálnu kresbu a kompozíciu a maľoval. Pre nesmiernu podobnosť so Slovenskom sa nakoniec v roku 1989 usadil v Quebecu a v roku 1995 započal svoju tvorbu fantastickej abecedy.

Tibor Kovalik
 vystavuje svoju
 „Fantastickú abecedu“

Spoločnosť umenia a histórie predstaví počnúc 26. februárom v galérii Jean-Paul Lemieux v knižnici Étienne-Parent tvorbu Tibora Kovalika pod názvom Fantastická abeceda. „Tento obrovský projekt, ktorý umelec započal roku 1995, sa predstaví publiku po prvý raz“, povedal nám koordinátor výstavy Martin Bouchard. „Som nesmierne hrdý, že sa nám podarilo vystaviť dielo tohto renomovaného umelca, ktorého obrazy vystavovali v mnohých krajinách a jeho práce sú časťou dôležitých kolekcii skoro po celej planéte, dodal pán Bouchard...

„Výstava Fantastická abeceda oslovuje každého, mladých, starších, jedincov či kompletne rodiny, ale je osobitne adresovaná mládeži, budúci milovníkom umenia. Táto kolekcia 26 obrazov predstavuje dohromady 3478 slov a mladí diváci si budú môcť overovať popri vedomostiach aj svoju kapacitu imaginácie a pozorovaciu schopnosť v rôznych súťažných testoch“, povedal nám pán Bouchard.

Zdá sa, že to bude veľký pôžitok pre každého diváka obdivovať toto neobyčajne imaginatívne umelecké dielo významného reprezentanta symbolického umenia...

Tibor Kovalik

PATRICIA CLOUTIER
Le Soleil
 11. marec 2006

MICHEL BÉDARD
Beauport express
 17. február 2006

Anton Košťál

V mojej bratislavskej pracovni sa premlelo i premelie desiatky, ba stovky ľudí. Spolupracovníci, priatelia, študenti, známi i menej známi knihomoli, laici i kňazi, muži i ženy. Je v Univerzitnej knižnici, a tá je v samučičkom strede Bratislavy. Každý chce niečo vedieť, informovať sa, poradiť sa, potrebuje takú alebo onakú informáciu, vybaviť to aj ono.. A bibliograf je vari predurčený na to, aby bol dedom-vševedom.

Jediný človek, čo ku mne prichádza bez toho, aby čosi odo mňa chcel, ktorý príde ku mne len preto, aby ma pozdravil, je Dr. Anton Košťál. Pricestuje vždy z Trnavy. Zaklope na dvere, zaznie svižné Buon giorno a náš krátky rozhovor pokračuje vždy v jazyku Alessandra Manzoniho. Môjmu návštevníkovi s usmievavou tvárou sa rozsvietia oči a jeho radosť je očividná. A teším sa aj ja, keď v tomto uponáhľanom svete, kde nikto pre nikoho nemá už čas, je mimoriadnou vzácnosťou, ak sa niekto o svoj čas nielen podelí, ale má preň aj pár milých slov...

Keď som sa dozvedel, že tento môj verný priateľ sa v týchto dňoch dožíva svojich 85. narodenín, položil som mu zopár otázok – jeho odpovede zaiste zaujmú aj čitateľov Kultúry.

J. M. RYDLO: - Žalm 90 pripomína, že „vek nášho života je sedemdesiat rokov, a ak sme pri sile – osemdesiat“. Vy sa dožívate 85. narodenín. Patríte do zaujímavej generácie Slovákov, ktorá vstúpila do života v 1. Slovenskej republike, ktorá zanikla a odovzdáva žezlo svojim potomkom v 2. Slovenskej republike. Aký bol Váš život, život stredoškolského profesora, prekladateľa, vysokoškolského pedagóga, v tomto časovom oblúku? Žažili ste prvú slovenskú samostatnosť, jej tragický zánik, poznali ste taliansky fašizmus, nemecký nacizmus a aj sovietsky komunizmus, dnes opäť slovenskú štátnu samostatnosť...

A. KOŠTÁL: - Narodil som sa 10. apríla 1921 v Jaslovciach (okr. Trnava), päť tried Rím. -kat. ľudovej školy som vychodil v Mestečku (okr. Hlohovec). Osem tried Slov. št. reálneho gymnázia Jána Hollého som absolvoval v Trnave, kde som 6. júna 1940 úspešne zmaturoval. Po maturite som študoval na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity

Muž poctivej práce

Rozhovor s PhDr. Antonom Košťálom, Csc., prekladateľom, tlmočníkom a vysokoškolským učiteľom, ktorého si cenia viac Taliani, Rusi, Nemci i Francúzi ako Slováci...

v Bratislave nemecký, taliansky a francúzsky jazyk, pričom som dva roky pracoval ako vedecká pomocná sila v Seminári pre porovnávací jazykospýt. Od marca 1943 do júla 1943 som študoval ako štipendista na Kráľovskej univerzite v Ríme a od októbra do decembra toho istého roka na Štátnej univerzite v Lipsku. Po leteckých bombových náletoch na obe mestá som sa vrátil do Bratislavy. Univerzitné štúdium som ukončil 2. štátnou skúškou 12. decembra 1944, čím som získal oprávnenie vyučovať na výberových školách.

V júli 1945 som získal certifikát vyučovať ruský jazyk na stredných školách. V rokoch 1945-1950 som vyučoval na II. štátnom gymnázii v Trenčíne taliančinu a ruštinu. V šk. r. 1950/51 som pôsobil na Gymnázii na Myjave, kde som vyučoval ruštinu, nemčinu a francúzštinu. V rokoch 1951-1953 som pôsobil na Gymnázii v Dunajskej Strede, kde som vyučoval ruštinu a nemčinu. Potom som pôsobil dva roky ako riaditeľ Školy pri ŠLP v Pezinku. V r. 1954 som získal aprobáciu z defektológie. Pre potreby Riaditeľstva ŠLP som prekladal odborné články a práce z taliančiny a ruštiny (spolupracoval som s Univ. Prof. MUDr. Karolom Matulayom). Od r. 1956 do r. 1961 som pôsobil na rôznych typoch SEŠ v Trnave 1. novembra 1956 som si rozšíril aprobáciu o ruský jazyk.

Od r. 1961 až do odchodu do dôchodku v r. 1985 som pôsobil ako odborný asistent na Katedre ruštiny a cudzích jazykov Pedagogickej fakulty UK v Trnave. 28. januára 1975 som získal titul doktor filozofie (PhDr) v odbore jazykoveda slovenských jazykov (ruský jazyk) a 23. júna 1978 vedeckú hodnosť CSc. – kandidát filozofických vied.

Hoci mojím prvým aprobačným predmetom bol taliansky jazyk, mohol som ho vyučovať iba dva roky (1945 – 1947) na II. št. Gymnázii v Trenčíne, keďže tento jazyk si žiaci nespeli voľiť. Taliančinu som potom neskoršie vyučoval v kurze dospelých štyri roky v Trnave (1966 – 1970), jeden polrok ako nepovinný jazyk na SEŠ v Trnave a po vzniku Trnavskej univerzity ako nepovinný voliteľný jazyk v r. 1994 – 1996.

J. M. RYDLO: - Ako sa z Váš stal rusista?

A. KOŠTÁL: - Po skončení 2. svetovej vojny sa začalo povinné vyučovanie ruštiny temer bez prípravy. Ako dobre, že už v prvom roku štúdia na gymnázii (1932/33) mali sme k slovenskej čítanke *Dodatok*, v ktorom boli krátke úryvky vo všetkých slovenských jazykoch, a tak sme sa s nimi zozna-

movali a priučili sme sa aj azbuke. Na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave aj cez vojnu (1940 – 1945) bola možnosť študovať ruštinu ako odbor, ale aj možnosť navštevovať jazykové cvičenia. Pri týchto cvičeniach sa používala aj učebnica Pant. Suchanova *Po rusky podľa sovietskych metód*, a tak v r. 1945 po dvojmesačnom intenzívnom kurze u Prof. Dr. A. Isačenka som získal „Certifikát pre vyučovanie ruštiny na stredných školách“. Učebnic ruštiny nebolo, vyučovalo sa väčšinou iba hovorením a písaním učiteľa na tabuľu, potom prišli provizórne ruské učebnice, a tak sme sa s Dr. J. Rybárom v Trenčíne rozhodli pripraviť pre žiakov konverzáciu. Texty cyklostylované príručky boli písané azbukou i latinkou, ale prinášali potrebnú slovnú zásobu pre bežný rozhovor a veľmi pomohli žiakom pri osvojovaní si ruského jazyka. Mnohí uvádzali, že im poslúžili aj na vysokej škole. Treba však povedať, že Poverenie školstva, Výskumný ústav pedagogický, Slovenské pedagogické nakladateľstvo venovali veľkú pozornosť príprave učebníc ruštiny a po 3-4 rokoch boli na školách učebnice pre jednotlivé triedy s učebným materiálom podľa požiadav-

viek učebných osnov pre ruský jazyk a literatúru.

Pre získanie plnej aprobácie z ruského jazyka a literatúry po absolvovaní diaľkového štúdia som vypracoval v r. 1956 diplomovú prácu *A. S. Puškin a P. I. Čaadajev*, v ktorej som vyzdvihol význam Čaadajeva ako odporcu samoderžav, jeho vplyv na myslenie a postoj Puškina a na celkové filozofické a sociálne myslenie v Rusku. Prácu v skrátenej podobe uverejnil *Ruský jazyk* a na túto tému som prednášal na stretnutiach ruštinárov a prekladateľov.

J. M. RYDLO: - Ak som dobre rátať, tak ste do slovenčiny prekládali z taliančiny (G. Arpino, G. Deleddová, C. Bernari, V. Di Giovanni, C. Carretto, R. Gibellini, Ján Pavol II.), z nemčiny (R. Guardini, J. Imbach), ruštiny, francúzštiny (B. Clavel, L. Guilloux) i zo španielčiny. Prekládali ste do časopisov, publikovali ste štúdie z teórie prekladu i slovníky (Taliansko-slovenský a slovensko-taliansky slovník, Ruské frazeologizmy v obrázkoch, Rusko-slovenský a slovensko-ruský turistický slovník).

A. KOŠTÁL: - Ešte ako študent som preložil poviedku Guelfa Civininiho *Pri-*

mo pelo, ktorá bola uverejnená v mládežníckom časopise. Potom v r. 1944 – 45 som preložil menšiu knihu *Padre nostro* pre ÚKK, ktorá však vo vojnových rokoch sa stratila. V rokoch 1947 – 48 som pre vydavateľstvo Gaudelári preložil knihu A. Maiocchiho *Le nostalgie fue le rovine*, ktorá však v dôsledku Februárových udalostí 1948 nevyšla. Nedostatok bytu, hoci sme boli už päťčlenná rodina a časté prekladanie z pracoviska na pracovisko do rôznych miest mi nedovolilo venovať sa taliančine systematicky. Bol som si však vedomý, a to som zdôrazňoval aj Dr. Blahoslavovi Hečkovi, keď som sa s ním príležitostne stretol, že sa máme starať o rozšírenie poznania Talianska a taliančiny. S Dr. M. Pažitkom som sa nestretol. Dr. Bl. Hečkovi som navrhol, aby napísal dejiny talianskej literatúry. Nemal o tento druh práce záujem, lebo sa celkom venoval prekladaniu. Obrátil som sa s ponukou napísať učebnicu taliančiny na Vydavateľstvo Osveta, n. p. Martin, odkiaľ mi odpovedali, že práca na učebnici je zadaná Dr. M. Pažitkovi. On však učebnicu nenapísal, a tak nikdy nevyšla.

J. M. RYDLO: - Bolo to už veľmi dávno, čo som dostal do rúk Váš Taliansko-slovenský slovensko-taliansky slovník. V Padove i v Ríme sme sa tešili, že Taliansko-slovenský a slovensko-taliansky slovník v tých nešťastných rokoch tzv. normalizácie (1972) vôbec vyšiel. Veľmi ma vtedy prekvapila jedna jemná nádržka vo Vašom úvode, ktorá opäť iba raz potvrdzuje povestnú sentenciu *Habent sua fata libelli* [Knihy majú svoje osudy], ktorú napísal pred dvoma tisícročiami Terentianus Maurus.

A. KOŠTÁL: - 19. septembra 1958 som dostal Vydavateľstva Osveta zmluvu na *Taliansko-slovenský a slovensko-taliansky slovník* v rozsahu 70 AH. Tento slovník mal výjsť do 5 rokov. Vyhodený slovník som poslal do Slovenského pedagogického nakladateľstva v Bratislave, lebo Osveta n. p. Martin postúpila vydávanie slovníkov do SPN v Bratislave. Rukopis som posielal po častiach: (prvú časť) príjem prvej časti potvrdil redaktor J. Šulhan 1. decembra 1961 a príjem celého rukopisu potvrdil Dr. Jozef Hrabovský 26. 8. 1963. SPN môj rukopis slovníka dalo na posúdenie znalcom, z ktorých jedným bol Dr. M. Pažitka. S rukopisom v SPN mal pracovať Dr. J. Šulhan. SPN viac ráz urgovalo písomne Dr. M. Pažitku, aby vrátil posudzovaný rukopis, lebo už veľmi prekročil stanovenú lehotu. Znalci posúdili slovník pozitívne a Dr. M. Pažitka v svojom posudku napísal, že tento recenzovaný slovník je prvý tal. -slov. a slov. -tal. slovník na Slovensku.

Môj rukopis nevyšiel do stanovených 5 rokov, zaujímal som sa však oň, no veril som pracovníkom SPN, v ktorom sa menili redaktori a vedúci. S hrôzou som však zistil, že v r. 1965 v tomto SPN vyšiel *Malý taliansko-slov. a slov. -taliansky slovník*, ktorého autorom je Dr. M. Pažitka a kolektív. Publikáciu svojho slovníka v SPN presadil pomocou redaktora J. Šulhana, kto-

181/69-61

SLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

ROZSUDOK
V MENE REPUBLIKY

28. 1. 1974

Mes. súd v Bratislave v právnej veci žalobcu: Anton Košťál, Trnava, Budovateľská ul. č. 40/A, zast. dr. Vojtechom Kubálom, členom AP 1 v Bratislave, "ehradnícka ul. 6 proti žalovanému: Doc. dr. Mikuláš Pažitka, Bratislava, Gondova ul. č. 2 o ochranu autorského práva a náhradu škody po ústnom pojednávaní dňa 11. decembra 1973 takto

r o z h o d o l:

Súd uznáva žalobcovi prislúchajúce autorské právo k taliansko-slovenskému a slovensko-talianskému vreckovému slovníku ktorý vyšiel v r. 1965 v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve v Bratislave pod autorstvom žalovaného a kolektívu.

Súd zakazuje žalovanému, aby ďalej porušoval vyššie uvedené autorské právo žalobcu.

Súd žalobcu čo sa týka náhrady škody žalobu v tejto časti zamietla.

Súd žalovaného zaväzuje zaplatiť žalobcovi trovy konania 413.-Kčs do 60 dní od právopletnosti tohoto rozsudku.

Súd žalovaného zaväzuje zaplatiť na účet tunajšieho súdu 60.-Kčs súdneho poplatku.

O d o v o d n e n i e .

Žalobca sa domáhal zistenia a vyslovenia že žalobcovi prislúchajú autorské práva k taliansko-slovenskému a slovensko-talianskému vreckovému slovníku, ktorý vyšiel v r. 1965 v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve v Bratislave pod autorstvom žalovaného a kolektívu. Žiadal ďalej žalovanému porušovať jeho autorské práva a domáhal sa titulom obhateň zaplata 30.000.-Kčs na tom skutkovom základe: žalovaný recenzoval elaborát žalobcu, ktorý mienil vydať cez Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave taliansk

SEVT — 4554/1/72

VTK-1 14668-72

Snina je i dnes malé, okresné mesto, od ktorého je to k hraniciam s Ukrajinou len 40 km. Napriek tomu, že má svoju históriu a historické postavy, mesto dejinami nedýcha. Hmotných pamiatok sa zachovalo len málo, a azda najväčšia – kaštieľ, sa nachádza v žalosnom stave. I to svedčí o vyspelosti a kultúrnosti predstaviteľov mesta, súčasných a predošlých.

Z dejín zdravotníctva v Snine a okolí

Dejiny zdravotníctva nie sú celkovo ani zd'aleka také významné pre spoločnosť, ako boli jednotliví lekári významní pre ľudí.

V tomto kraji sa po dlhé stáročia darilo bylinkárom a domácim liečiteľom, neskôr bola najviac „vzdelaná lekárska pracovníčka“ pôrodná babica. Na konci devätnásteho storočia bol do Sniny pridelený prvý lekár, ktorý sa mohol hrdiť diplomom, bol to MUDr. Marton. Pôsobil v okolí necelé dve desaťročia. Najbližšia nemocnica sa v tomto čase nachádzala v Humennom (a tento stav pretrval až do päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia).

Druhým lekárom bol Armin Hoffmann, ktorý v Snine a okolí pôsobil od roku 1915. Popri ňom mali od druhej štvrtiny dvadsiateho storočia svoje ordinácie i MUDr. Kornferd a MUDr. Slávkovský. Od roku 1933 Arminovi Hoffmannovi pomáhal lekársku prax vykonávať i Gabriel Hoffmann, jeho syn. Ten sa po druhej svetovej vojne zaslúžil o výstavbu prvej nemocnice v okrese.

Dr. Armin Hoffmann sa narodil 26. augusta 1874 v Turzovke, jednej z najsevernejších obcí vtedajšieho Rakúsko-Uhorska. Vyštudoval medicínu a najväčšiu časť svojho života prežil a zároveň ako praktický lekár pôsobil v Snine (taktiež i v Stakčine, obec 8 km za Sninou na východ). Jeho obaja rodičia pochádzali z Turzovky na Kysuciach. Otec Gabriel sa narodil v roku 1843, pracoval ako úradník v obchode s drevom, matka Rozália (rod. Spitzová) sa narodila v roku 1852, bola domáca pani. Spolu s ním rodičia vychovávali ešte ďalšie tri deti – Filipa, Hermínu a Fridu. Brat Filip opustil Rakúsko-Uhorsko a vysťahoval sa do Ameriky.

Táto rodina, i keď žila ďaleko od veľkomiest, bohatstva a vysokopostavenej spoločnosti, predsa len mala vo svojom príbuzenstve viaceré významných postáv. Priamo v kontakte s panovníckym dvorom Jozefa II. a Františka Jozefa I. boli dvaja lekári, ktorí boli predkami Armina Hoffmana. Obaja boli údajne členmi zboru osobných lekárov panovníkov vo Viedni. Už na tomto vidieť, že lekárska tradícia bola v tejto rodine bohatá.

Generál Hoffmann, i keď vzdialený príbuzný tejto rodiny bol jedným zo spoluisignátorov mieru, ktorý sa uzavrel v Brestlitovsku 3. marca 1917. Ďalším vzdialeným príbuzným bol v Amerike známy hudobník Hoffmann, preslávil sa hlavne v druhej polovici 19. storočia.

Armin Hoffmann bol po bratovi Filipovi druhým najstarším potomkom svojich rodičov. Podobne ako jeho súrodenci navštevoval „elementárnu“ školu v Turzovke v rokoch 1880 – 1885. Po nej pokračoval v štúdiu v Žiline na gymnázium, v rokoch 1886 – 1895. Po troch rokoch sa mu podarilo dostať na vysokú školu. Stal sa poslucháčom Lekárskej fakulty v Budapešti. Na tejto fakulte študoval od roku 1898 do roku 1905. K jeho kolegom – spoluštvárnikom patrili prof. Mihály Lenhossek (1863 – 1937), známy maďarský neurológ a prof. Kováry – internista.

Po skončení štúdiá ostal v Budapešti. Pracoval v nemocnici sv. Alžbety ako praktický lekár. V Budapešti a blízkom okolí ostal do roku 1908. Medzitým sa stihol oženiť, za manželku si Armin Hoffmann vzal Margitu Veisovú. Spolu mali päť synov. Postupne sa narodili Viktor, Gabriel, Jozef, František a Ladislav. Všetci študovali na vysokých školách. Viktor (1905-1978, narodený v Maďarskom meste Forro) sa stal ako otec lekárom, Gabriel (1907, Maďarsko, Forro), bol taktiež lekár, Jozef (1909-

Margita a Armin Hoffmannovci

1945(?), Stropkov) študoval právo, no pre chorobu štúdiá nedokončil, František (1911-1984, Stropkov) bol štvrtý lekár v rodine a Ladislav (1912-1980, Stropkov) sa stal právnikom. Manželstvo, i keď šťastné, sa skončilo tragicky. Manželka Margita zomrela mladá už 28. 2. 1917 v Snine na tuberkulózu. Neslávne skončil i ich syn Jozef. Nemecké vojská, ktoré ustupovali zo Sniny na prelome leta a jesene 1944, ho vzali so sebou. Jeho rodina o ňom už nikdy nič nepočula, nezistili dokonca ani kedy a kde zomrel, poprípade, či bol zabitý.

V roku 1908 sa robil „nábor“ lekárov pre „Horné Uhorsko“ - dnešné Slovensko a MUDr. Hoffmann sa prihlásil (v tomto období totiž na jedného lekára v tejto oblasti pripadalo niekoľko stoviek, ba niekde i tisícok obyvateľov). Jeho prvým pôsobiskom bol Stropkov. Roku 1914 ho preložili do Sniny (pracovať však začal až od januára 1915), kde ostal až do svojej smrti. Na oboch miestach pôsobil ako zamestnanec Ministerstva zdravotníctva, za Rakúsko-Uhorsko ako sekundárny a neskôr už ako obvodný lekár.

O tom, že práca lekára v „Bohom zabudnutej krajine“ na východe dnešného Slovenska nebola ľahká, svedčí viacero dôkazov. V okresnom sídle – Snine pred druhou svetovou vojnou a ani počas nej neexistovala nemocnica. Boli tu len ordinácie štátnych a súkromných lekárov. Armin Hoffmann viac-menej striedavo pôsobil v Snine a Stakčine. Od roku 1926 bol ustanovený za lekára v Stakčine, no do miesta svojho pôsobiska len dochádzal. Nemal tam pridelený od začiatku byt, ten mu dali až neskôr. Popritom ale naďalej ordinoval i v Snine. Napriek tomu, že vyštudoval za praktického lekára, musel vykonávať aj iné praktické

lekárske zá-kroky. Bol chirurgom, zubárom, zdravotnou sestrou i lekárnikom.

Slovenský lekár musel mnohokrát precestovať niekoľko desiatok kilometrov. Na dnešnú dobu je to celkom zvyčajné, vtedy to znamenalo cestu na pol, či do-

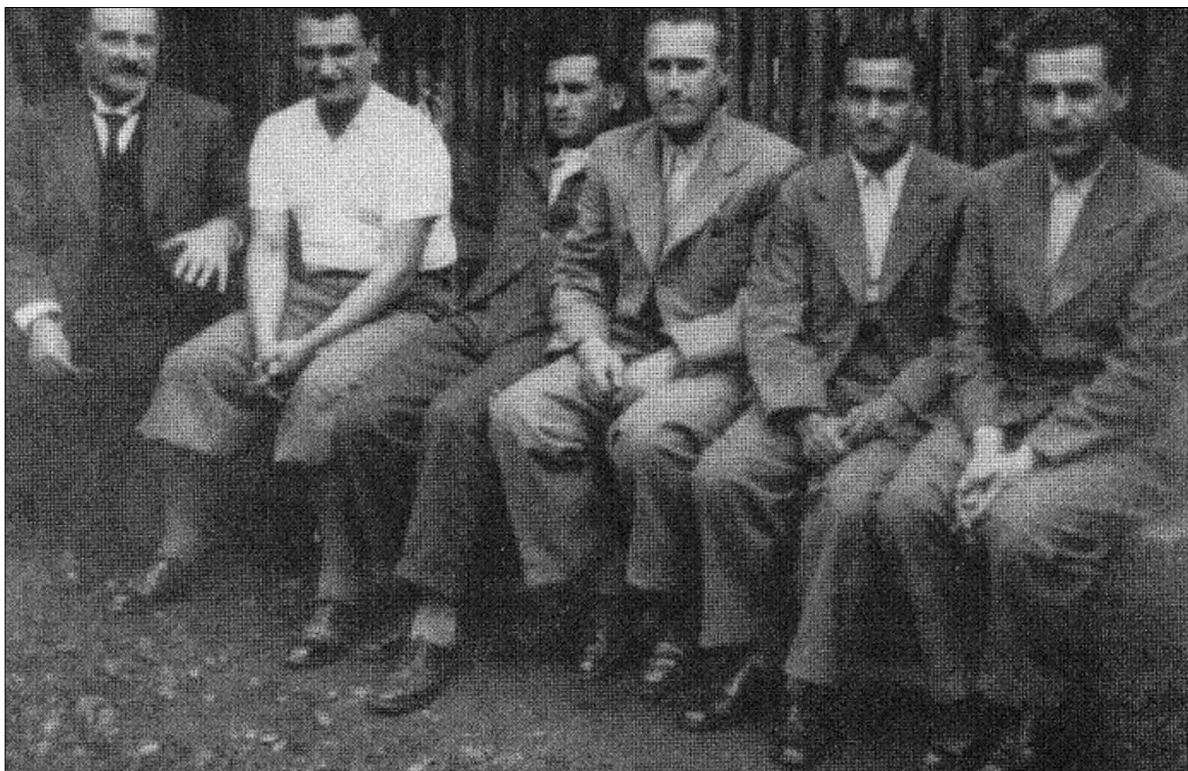
priamo u lekára. Ale opäť tu je otázka, čím? Každý tým, čo mal, zemiakmi, obilím, vajíčkami, syrom a pod. Na jednej strane mal lekár postarané o živobytie, no i on mal finančné výdavky, napríklad len za lieky. Taktiež daňové poplatky. Napr. uvediem, že v roku 1929 bola výška platu u tohto lekára 9 000 Kčs ročne. Popritom musel Armin Hoffmann vychovávať piatich synov a aspoň minimálne ich zabezpečiť.

Azda najvýznamnejším a možno i najsmutnejším v jeho živote bol rok 1916. Vtedy dospel k objavu, ktorý mu mohol priniesť svetovú slávu. Týkal sa objavenia plesní v roztoku glukózy, ktoré sa rozmnožujú a počas svojho pôsobenia vylučujú (tvoria) látku, ktorá ničí život baktériám.

K objavu plesní dospel viac-menej náhodou. Všimol si, že niektorým pacientom zaberajú injekcie glukózy ihneď a výrazne, no iní zostávajú naďalej v horúčke a vážnom stave. Pri skúmaní fľaštičiek s glukózou si všimol, že tie skôr otvorené, vystavené pôsobeniu vzduchu, vytvárajú podmienky na život plesní, majú pri dne nejaké divné vlákna. Tieto sa postupne rozmnožovali. Začal ich v „laboratóriu“ – svojej pracovni - testovať a chcel ich použiť na výrobu plesňovej vakcíny. Počas vojny nemal toľko času, koľko by potreboval. Nemal ani možnosti, aby sa výskumu viac venoval, a tak „vo veľkom“ začal skúmať tento svoj objav až v roku 1919. Žiadal o pomoc a financie, no nič nedosiahol. Potreboval sedieť v laboratóriu a skúmať, no na to nemal podmienky. Je viac ako pravdepodobné, že ak by sa venoval výskumu, došiel by k penicilínu oveľa skôr, ako sa to podarilo škótskemu lekárovi Flemingovi.

A aby mu ešte nebolo málo, obvinili ho z karietizmu, „chťivosti po sláve“, nevedeckosti a z možnej škodlivosti týchto „pokusov“ (k tomu by hádám stačilo dodať, že na neho poslali kontrolu; aby dokázal, že tento jeho objav je neškodný, roztok užil jeho syn Gabriel pred očami kontroly, bola to dokonca niekoľkonásobne vyššia dávka, ako sa podávala pacientom). Ministerstvo verejného zdravotníctva a telesnej výchovy i napriek tomu jeho správy nebralo vážne. Nepomohlo ani to, že sa snažil o tomto objave písať a získať reakcie od odborníkov. Jeho články uverejnené neboli.

Ani po druhej svetovej vojne, po smrti, mu nebolo potvrdené správne tvrdenie o týchto jeho pokusoch.

Rodina Hoffmannova

Napriek tomu, že mu nepriznali autorstvo objavu, pokračoval naďalej v podávaní svojho lieku a takto zachraňoval životy ľudí. Krivda mu však ostala na srdci a do konca života sa s ňou podľa pamätníkov nevedel zmieriť.

Tragickým pre neho sa stal aj rok 1944. Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1939 sa stal štátnym lekárom. Po „Salzburgu“ sa dostal na zoznam pre štát hospodársky významných ľudí a vyhovel deportáciám. Horšie to bolo s niektorými jeho synmi, a to napriek tomu, že boli prekrstení už v dvadsiatych rokoch. Niektorí dostali výnimku, ďalší sa snažili zachrániť i podvodom či protekciou. Napriek tomu, že proti židom sa malo postupovať hlavne po obsadení Slovenska nemeckými vojskami (leto 1944) tvrdo, aj Nemci boli len ľudia. Možno to po všetkých tých zverstvách, ktoré boli napáchané v čase vojny, vyznie skôr propagandisticky a znevažujúco, ale je to pravda. Často boli viac ľuďmi ako partizáni.

Rodina Armina Hoffmana to spoznala. Podľa svedkov sa totiž pomocou sekretariátu v kancelárii predsedu Karpatonemeckej strany na Slovensku sa podarilo zachrániť časť tejto rodiny. Jediný, kto sa nezachránil, bol Jozef Hoffmann. Toho vojaci odviekli. Krátko nato Armin Hoffmann zomrel.

Určite stojí za spomenutie, že tento lekár sa počas života nevenoval len práci a výchove detí, na ktoré bol sám, ale napísal i prácu, ktorá nikdy knižne nevyšla (v súčasnosti sa presne ani nevie, kde sa nachádza, autor sa pokúša vypátrať ju). Bola, a snáď ešte stále je, venovaná filozofii práce a náboženstvu.

Armin Hoffmann zomrel v Snine, chudobný, 3. septembra 1944. Pochoval ho miestny rímskokatolícky farár, dp. Martin Ondriáš na katolíckej časti cintorína. Kňaz za seba prevzal i náklady za pohreb. Toho sa zúčastnil len jediný zo synov, František. Po druhej svetovej vojne sa rozniesla „legenda“, podľa ktorej sa pohrebu mali zúčastniť i v okolí prítomní partizáni, no podľa zistení, je to len jeden z mnohých výmyslov „červeného režimu“.

Smutné je, že na túto významnú postavu zabudli i obyvatelia mesta, v ktorom prežil najväčšiu časť svojho života. Naposledy si na neho spomenuli pri 25. výročí jeho smrti (rok 1969), kedy mu bola odhalená pamätná tabuľa na dome, v ktorom býval a pracoval. Takto mohlo mať aj Slovensko nositeľa Nobelovej ceny alebo aspoň lekára, ktorý by bol známy na celom svete.

(Na porovnanie)

ALEXANDER FLEMING

Narodil sa 6. augusta 1881 v Lochfiedle ako syn škótskeho sedliaka. Vďaka pridelenému štipendiu sa mu podarilo vyštudovať medicínu na St. Mary Medical School, univerzite v Londýne. Po jej skončení na nej začal prednášať. Počas prvej svetovej vojny slúžil v zdravotníckych zboroch Dohody.

V roku 1928 sa mu podaril, resp. nepodaril jeden pokus, no vďaka nemu sa stal svetoznámy. V jednej z misiek so želatínou z morskej riasy sa pokúšal vypestovať baktérie hnisu. Nepodarilo sa mu však toto prostredie ochrániť a dostali sa doň plesne. Tieto zničili všetky baktérie. Zaujalo ho to, a položil si otázku, ako je to možné. Začal sa venovať výskumu. V spomínanom roku 1928 objavil penicilín. Mal však len krátku účinnosť. Tentoraz s ním ešte neprerazil. No dvaja vedci - lekári - Florey a Chain počas druhej svetovej vojny pokračovali v pokusoch a aj vďaka nim sa začalo s masovou výrobou penicilínu.

Fleming napísal viacero odborných článkov o bakteriológii, imunite, či penicilíne.

Získal viac ako desať rôznych vedeckých ocenení a udelili mu titul „doctor honoris causa“. Okrem iných, zastával aj funkciu rektora Edinburskej univerzity.

V roku 1943 bol zvolený za člena kráľovskej spoločnosti, v nasledujúcom roku bol „pasovaný“ za skutočného člena a v roku 1945 dostal Alexander Fleming Nobelovu cenu.

Zomrel v roku 1955, 11. marca, a pochovaný je v Katedrále sv. Pavla.

TOMÁŠ GERBEC